

در خدمت ایدئولوژی:

فعالیت‌های مذهبی و اجتماعی-اقتصادی ایران در سوریه

عُلا الرفاعی

«سوریه استان سی و پنجم ایران و یک استان استراتژیک برای ایران است. اگر دشمن به ما هجوم کند و بخواهد سوریه یا خوزستان را بگیرد اولویت با این است که ما سوریه را نگه داریم. اگر سوریه را نگه داریم می‌توانیم خوزستان را هم پس بگیریم، اما اگر سوریه را از دست بدهیم تهران را هم نمی‌توانیم نگه داریم.»

- مهدی طائب، فرمانده نیروی مقاومت بسیج، ۲۰۱۳

در عکس حرم سیده زینب در دمشق دیده می‌شود و پیشاهنگان جوانان و یک تجمع طرفداران ایران که روی بنر تجمع نوشته شده است: «جناب فرمانده خامنه‌ای: تو رهبر جهان عرب هستی».

هدف سیاست ایران در قبال سوریه ایجاد عمق استراتژیک برای رژیم تهران است. این رژیم از زمان تشکیل آن در سال ۱۹۷۹ با زیرساخت‌های محلی شیعیان سوریه همکاری کرده و، در عین حال، به ایجاد زیرساخت‌های ویژه خود دست زده است. رژیم ایران از طریق عوامل نیابتی لبنانی و عراقی که به طور عمده پیرامون حرم سیده زینب در حومه دمشق گرد آمده‌اند کنترل اهرم‌ها در مناطق گوناگون را یک کاسه کرده است. این شبکه‌ها علاوه بر تبلیغات مذهبی و تلاش برای گرواندن پیروان سایر مذاهب به تشیع، در زمینه آموزش و سلامت و خدمات اجتماعی نیز مشغول کار بوده‌اند. ارائه چنین خدمات و کمک‌هایی به خاطر

پیامدهای جنگ داخلی سوریه قوت گرفته است و در نتیجه ایران با ایجاد «حزب الله سوریه» و تشکیل زیرساخت‌های مذهبی و خدماتی گسترده تر در سوریه در محیط داخلی این کشور ریشه دوانده است.

بشار اسد، رئیس جمهور فعلی سوریه، برخلاف پدرش حافظ اسد، کنترل نسبی امور مذهبی را به طرح‌های مذهبی-انقلابی ایران واگذار کرده است. در اوایل دوره حکمرانی حافظ اسد، در دهه ۷۰ میلادی، زمانی که روحانیان ایرانی در تبعید به سر می بردند و شاه هنوز در مسند قدرت بود، رهبر سوریه از اهرم‌های بیشتری برای دستیابی به آنچه از ایران می خواست برخوردار بود. اما امروزه ایران در روابط بین دو کشور دست بالا را دارد. در واقع، پس از سال‌ها تحلیل رفتن قدرت رژیم بشار اسد و تضعیف نیروهای نظامی این کشور، در پی قیام سال ۲۰۱۱ سوریه، نقش ایران از یک متحد اصلی به نوعی تسلط استراتژیک بر سوریه تغییر ماهیت داد.

این چرخش در رابطه دو کشور پیامدهایی داشته که برای شهروندان سوری زیانبار است. بدین ترتیب، آمریکا و متحدانش در خاورمیانه نباید این مردم را نادیده بگیرند؛ زیرا این کار موجب تضعیف منافع واشنگتن و متحدانش در منطقه خواهد شد. برخلاف تصور عموم، نفوذ ایران در سوریه محدود به قلمرو نظامی نیست. امروزه رژیم ایران در حوزه‌های سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی سوریه دست بالا را دارد. بنابراین، پس راندن ایران در سوریه مستلزم رویکردی جامع‌نگر نسبت به استراتژی چنددهساله امپریالیستی و توسعه‌طلبانه این کشور است.

پروژه مذهبی ایران در سوریه

روابط بین رژیم اسد و آنچه به جمهوری اسلامی ایران تبدیل شد، به کودتای ۱۳ نوامبر ۱۹۷۰ حافظ اسد علیه یاران بعثی‌اش در دمشق، موسوم به «حرکت تصحیحی»، بر می‌گردد. آن زمان روحانیون شیعه ایران در تبعید به سر می‌بردند چرا که هنوز محمدرضا شاه پهلوی قدرت را در دست داشت. در آن دوران، حافظ اسد می‌توانست از نفوذ خود برای دستیابی به آنچه از پیروان خمینی می‌خواست - که عمدتاً کسب مشروعیت دینی بود - استفاده کند. پیروان خمینی در آن زمان در پی سرنگونی شاه بودند. از نظر تاریخی، بیشتر علمای شیعه و سنی علویان را بدعت‌گذار می‌دانسته‌اند. با علم به این موضوع، در پیش‌نویس قانون اساسی جدید دولت حافظ اسد در سال ۱۹۷۳ عبارت «دین کشور اسلام است» حذف شده بود. این اقدام باعث بروز انتقادات بسیار زیادی شد و منجر به ناآرامی‌های بزرگی در میان اهل سنت سوریه گردید. حافظ اسد سرانجام، تحت فشار زیاد، ماده

۳ قانون اساسی سوریه را به این شکل اصلاح نمود که «دین رئیس جمهوری اسلام است» و بدین وسیله خود را مسلمان معرفی نمود.^۱ تلاش حافظ اسد برای کسب سریع مشروعیت دینی علت درخواست کمک وی از روحانیت شیعه دوازده امامی را توضیح می‌دهد. این روحانیون با صدور فتوا علویان را زیر چتر شیعه آوردند.

آیت الله حسن مهدی الشیرازی، روحانی برجسته و ستیزه جوی ایرانی-عراقی که برای در امان بودن از تهدیدات رژیم شاه نیاز به حمایت حافظ اسد داشت، اعلام کرد:

خداوند برایم این امکان را فراهم نمود تا برادران مسلمان خود [علویان] را از جمهوری عربی سوریه در سوم شعبان سال ۱۳۹۲ [۱۱ سپتامبر ۱۹۷۲] ملاقات نمایم... ما با یکدیگر به گفتگو نشستیم و چنانکه انتظار می‌بردم بر من آشکار شد که این برادران ما شیعه اهل بیت هستند و به حقیقت وفادار و کاملاً متعهد می‌باشند.^۲

مهم‌تر از آن، در سال ۱۹۷۳، امام موسی صدر، متولد قم در ایران و بنیانگذار شورای عالی شیعه به سال ۱۹۶۷ در شهر صور لبنان، که از موجه‌ترین روحانیون شیعه در خاورمیانه بود، فتوایی در حمایت از دستیابی اسد به بالاترین منصب حکومتی سوریه صادر کرد. وی تأکید کرد علویان و مسلمانان شیعه یکی هستند و رد چنین فتوایی به منزله همدستی در تاریخ آزار و تعقیب شیعیان است. در جولای ۱۹۷۳، امام صدر گفت: «علویان و شیعیان در رنج و پریشانی شریک هستند زیرا آنها نیز مانند شیعیان مورد آزار و تعقیب قرار گرفته‌اند... امروزه این مسلمانان که آنان را علویان می‌خوانیم برادران اهل شیعه، یا متواله [اهل جبل عامل] چنانکه مخالفانشان آنها را می‌خوانند، هستند و ما اجازه نمی‌دهیم کسی این باور کریمانه را تخطئه کند».^۳

پس از آن، صدر از روحانیون بومی علوی در لبنان نیز مفتی تعیین می‌کرد که به طور سنتی علمای فقه جعفری این منصب را برعهده داشتند.^۴ در مقابل، هم شیرازی و هم صدر - که هر کدام از کشورهای خود رانده شده بودند و شیرازی به سوریه و صدر به لبنان پناه آورده بود - به حمایت حافظ اسد متکی شدند که بعدها تبدیل به یکی از بازیگران قدرتمند منطقه‌ای شد. دفن علی شریعتی، ایرانی مخالف شاه و جامعه شناس دینی، در سوریه در این میان نقش کلیدی دیگری ایفا کرد. شریعتی که از آزار و پیگرد شاه فرار کرده بود، بیشتر به خاطر نقش اساسی‌اش در الهام بخشیدن و پایه گذاری انقلاب اسلامی ایران شهرت دارد. دفن وی در سال ۱۹۷۷ در نزدیکی سیده زینب در دمشق تصادفی نبود، بلکه تلاشی حساب شده برای سهولت بازدید دوستداران شیعه او از مزارش بدون ترس (از مزاحمت ماموران شاه) بود. با تلاش‌های امام صدر، که

هدایت مراسم تشییع شریعتی را بر عهده داشت، روابط بین رژیم اسد و مخالفان مذهبی حکومت ایران بسیار تقویت شد. حتی هنگامی که آیت‌الله روح‌الله خمینی در سال ۱۹۷۸ مجبور به ترک عراق شد، قبل از اینکه در نهایت به پاریس پناه ببرد، قصد داشت در دمشق مستقر شود.

امروز ایران دست بالاتری در روابط خود با سوریه دارد. ایران که شاهد تضعیف دولت بشار اسد و نیروهای مسلح این رژیم در دهه گذشته بوده است، از طریق سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و نیروهای نیابتی شیعه از افغانستان، عراق، لبنان، پاکستان و سایر مناطق به تقویت رژیم کمک کرده است. بدین ترتیب، برخلاف بیشتر مطالعات که روابط ایران و سوریه را به عنوان متحدان حیاتی توصیف می‌کند، این تحقیق شواهد مستقیمی ارائه می‌دهد که حاکی از تبدیل این روابط به چیزی است که می‌توان آنرا «سلطه استراتژیک» نامید.^۵

با توجه به این روابط، شرایط عمدتاً به نفع ایران تمام شده است. این امر نه فقط در نتیجه اقدامات نظامی و امنیتی برای نجات رژیم اسد از سال ۲۰۱۱ بوده که به‌ویژه به خاطر توسعه سریع پروژه‌های مذهبی، اجتماعی و اقتصادی تهران در قلمرو سوریه در همین دوره زمانی است. هدف بلندمدت ایران تحکیم نهایی نفوذ خود بر دمشق با استفاده از نقاب بشار اسد به عنوان پوششی نازک در برابر انتقادات محلی و بین‌المللی است. به لطف رژیم اسد، بذریه‌هایی که خمینی‌گرایان بیش از چهار دهه پیش کاشته‌اند، اکنون در این کشور ریشه دوانده و هویت فعلی و آتی سوریه و همچنین امنیت منطقه را تهدید می‌کند. ایران با تبلیغ شیعه اثنی‌عشری به عنوان بخشی جدایی‌ناپذیر از جامعه سوریه، چشم‌انداز ژئوپلیتیک و بافت اجتماعی سوریه را تغییر می‌دهد.

مجمع جهانی اهل بیت

پس از سال ۱۹۷۹، ایران زیر چتر مذهب با فعالیت‌های ژئوپلیتیک منطقه‌ای و بین‌المللی شروع به صدور انقلاب اسلامی خود کرد.^۶ جمهوری اسلامی با جان به در بردن از جنگ ایران-عراق، در دهه ۸۰ میلادی، نه تنها به تقویت متحدان نظامی خود مانند حزب الله لبنان آغاز کرد، بلکه از روحانیون بومی خود به عنوان ابزاری برای پیشبرد یک برنامه سیاسی و اجتماعی شیعه در منطقه استفاده نمود. در ماه می ۱۹۹۰، علی خامنه‌ای، که سال قبل از آن به عنوان مقام رهبری به قدرت رسیده بود، بیش از سیصد عالم شیعه بانفوذ از جامعه مسلمانان جهان را برای اولین کنفرانس بین‌المللی مجمع جهانی اهل‌البیت به تهران دعوت کرد.^۷ اهل‌البیت به خاندان حضرت محمد اشاره دارد. اعضای شورای عالی مجمع جهانی اهل‌البیت از روحانیون برجسته شیعه از افغانستان، بحرین، هند،

ایران، عراق، کنیا، کویت، لبنان، پاکستان، عربستان سعودی و سوریه هستند.^۸ بنا بر ادعای آنها، این سازمان تنها در قاره آسیا در سی‌ونه کشور حضور دارد.^۹ مراکز این مجمع در زمینه‌های آموزش شیعی، مطالعات قرآنی و همچنین فراهم نمودن خدمات اجتماعی و فرهنگی از جمله دسترسی به اینترنت و محتوای چندرسانه‌ای فعالیت می‌کنند. این مجمع از واعظان و روحانیون بومی جهت تدریس تفسیر، حدیث، اخلاق، حقوق اسلامی و تاریخ اسلام پشتیبانی مالی می‌کند. وظیفه این واعظان همچنین نظارت بر فعالیت‌های رسانه‌ای به منظور نشر بیشتر پیام مکتب شیعه با هدف شیعه کردن مردم محلی است. مجمع همچنین «توجه ویژه‌ای به توسعه زیرساخت‌ها و ساخت عمارت‌های بزرگ و ماندگار نشان می‌دهد» و دارای انجمن‌های حرفه‌ای در رشته‌هایی مانند فیزیک، حقوق، روزنامه نگاری، تجارت و ورزش است.^{۱۰}

امام نبیل الحلباوی، عضو شورای عالی مجمع، یکی از برجسته‌ترین شخصیت‌های شیعه سوریه، مسئول رهبری فعالیت‌های مجمع در سوریه است.^{۱۱} هدف مجمع «معرفی اسلام ناب محمدی، نشر آموزه‌های اهل بیت، تقویت انسجام جوامع مسلمین و مدیریت امور پیروان اهل بیت از طریق آموزش است».^{۱۲} بر اساس گفته شعبه دمشق مجمع، این شعبه در سی‌ودو سال گذشته مشغول ارائه خدمات به جماعت شیعه بوده است.^{۱۳} گرچه مجمع جهانی اهل بیت در تهران واقع است، ولی جهت نشر آموزه‌های مکتب شیعه اثنی‌عشری و جلب حمایت از جمهوری اسلامی ایران از طریق آموزش، اقدامات مذهبی و خدمات اجتماعی در سرتاسر جهان فعالیت می‌کند.

این موسسه در حال حاضر دارای مجمع‌های محلی و مراکز فعال در ۱۴۱ کشور است.^{۱۴} مجمع جهانی اهل بیت با استفاده از فیس‌بوک فعالیت‌های خود را برای مخاطبین جهانی اش پخش می‌کند و مسلمانان شیعه را که مایل به نقل مکان به سوریه هستند شناسایی می‌کند. صفحه فیس‌بوک این مجمع عکس‌ها، ویدیوها و اعلان رویدادهای پایتخت سوریه و همچنین سایر شهرها شامل حلب، حُمص و لاذقیه را به نمایش می‌گذارد. دنبال‌کنندگان صفحه دارای اسامی شیعه هستند و به طور فعال با محتوای صفحه ارتباط مثبت آنلاین دارند.

گردشگری مذهبی

سوریه در حال حاضر دارای نزدیک به پنجاه مکان است که بنا به ادعا برای شیعه اثنی‌عشری دارای اهمیت است. در حالی که تعداد زائران شیعه در اواخر دهه ۷۰ میلادی بالغ بر ده‌ها هزار نفر بوده، این تعداد در اولین سال‌های دهه ۲۰۰۰ به سرعت به صدها هزار نفر افزایش یافت. فقط در سال ۲۰۰۸، تعداد ۳۳۰۰۰۰ ایرانی

عمدتاً جهت زیارت حرم های سیده زینب و سیده رقیه و همچنین مسجد اموی در دمشق، محل نگهداری سر امام حسین، به سوریه سفر کرده‌اند. در واقع، ایران برای پیشبرد برنامه مذهبی-سیاسی خود در سوریه به شدت به گردشگری مذهبی تکیه دارد. بنابراین، ایران زیارتگاه‌های مهم شیعه را بازسازی کرده و گسترش داده است و حتی حوزه‌های علمیه و حسینیه‌های جدیدی ساخته است که در آنها دوره‌های آموزش فقه شیعی، مراسم بزرگداشت فقها و بحث در مورد تحولات سیاسی برگزار می‌شود. شایان ذکر است که قبل از سال ۱۹۷۵، زمانی که اولین مدرسه (یعنی الحوزه العلمیه الزینبیه) ساخته شد، هیچ مدرسه علمیه شیعی در سوریه وجود نداشت. دومین مدرسه علمیه شیعیان در سوریه (یعنی حوزه الامام خمینی) در سال ۱۹۸۱ ساخته شد. از زمان تأسیس جمهوری اسلامی ایران، نزدیک به هفتاد حوزه علمیه شیعه در سوریه ساخته شده است. حوزه‌های علمیه با خدمات آموزشی رایگان و بسته‌های کمک مالی، طلاب شیعه را از هر نژاد و ملیت جذب می‌کنند.

طلاب پس از اتمام تحصیلات دینی تشویق می‌شوند که در سوریه اقامت گزینند، تابعیت دریافت کنند، به کار دعوت دینی بپردازند یا به عنوان مبلغ مذهبی فعالیت نمایند. علاوه بر این، طی یک دهه گذشته، تعداد زائران شیعه حرم سیده زینب به ۱.۵ میلیون نفر در سال رسیده است. سرانجام و با همکاری اهالی کسب‌وکارهای محلی اقلیت شیعه در سوریه، مقامات ایرانی هتل‌هایی برای اسکان زائرانی که از ایران به سوریه سفر می‌کنند، ساخته‌اند.

به عنوان مثال، هتل السفير در سیده زینب به دلیل همجواری با حرم سیده زینب در حومه دمشق، گزینه اصلی اقامت گردشگران مذهبی است. مذاکرات در مورد ساخت هتل به دهه ۱۹۸۰ برمی‌گردد و گزارش سوری‌های محلی حاکی از این است که عواید مالی حاصل از گردشگری مذهبی شیعه در اطراف حرم سیده زینب به اقتصاد در حال افول سوریه کمک کرده است.

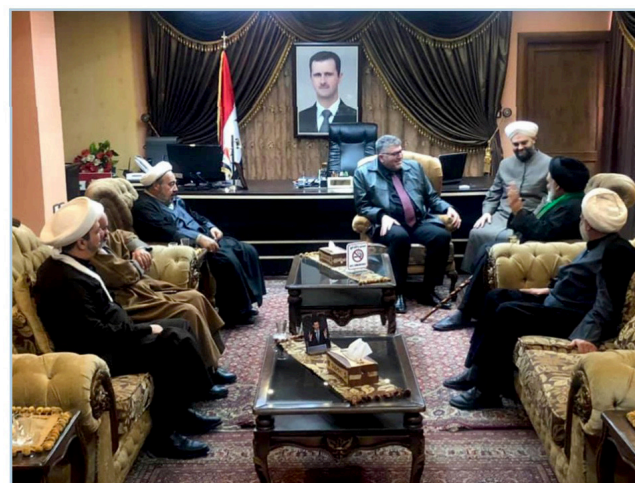
این نوع وابستگی اقتصادی هر چه بیشتر نشان‌دهنده وابستگی فزاینده رژیم اسد به فعالیت‌های ایران در سوریه است. به گفته استفان دی میستورا، فرستاده پیشین سازمان ملل به سوریه، ایران سالانه حداقل ۶ میلیارد دلار برای تضمین بقای رژیم اسد هزینه می‌کند. درآمد حاصل از فعالیت‌های اقتصادی-اجتماعی ایران در آنجا می‌تواند از درآمدهای حاصل از فروش نفت سوریه پایدارتر باشد.

ایران و حرم‌های اصلی شیعه در سوریه

زیارتگاه‌های اصلی شیعیان در سوریه به قرار زیر است که با همکاری ایران اداره می‌شوند و ایران از آنها برای تحکیم استراتژی درازمدت خود پس از قیام ۲۰۱۱ سوریه استفاده کرده است.

آیت الله السید عبدالصاحب الموسوی، رئیس امور فرهنگی، مجمع جهانی اهل البیت

جلسه مجمع جهانی اهل البیت، دمشق

بزرگداشت چهل و دومین سالگرد انقلاب اسلامی ایران، مجمع جهانی اهل البیت، دمشق، فوریه ۲۰۲۱

حرم سیده زینب، دمشق

«حضرت زینب سلام الله علیها در برابر یزید ایستاد و او را به گونه ای تحقیر کرد که قبیله اش، بنی امیه، هرگز قبلاً تجربه نکرده بودند.» - آیت الله روح الله خمینی، ۱۹۸۲

چه سیده زینب در دمشق دفن شده باشد یا در قاهره این واقعیت را تغییر نمی دهد که مزار وی در دمشق از اهمیت مذهبی زیادی در جامعه شیعه اثنی عشری ایران برخوردار است. زینب بنت علی، معروف به سیده زینب، نوه بزرگ حضرت محمد و فرزند فاطمه دختر پیامبر و علی بن ابی طالب پسر عموی محمد بود. در پی وفات امام حسین، برادر زینب، که در سال ۶۸۰ میلادی در نبرد کربلا اتفاق افتاد، نیروهای اموی سیده زینب را دستگیر و به دمشق منتقل کردند و بعدها در همانجا درگذشت. کمی بعد، یک مسجد کوچک در دمشق نزدیک مقبره ای که ادعا می شد متعلق به او باشد، ساخته شد. حرم سیده زینب در زمان امپراتوری عثمانی بازسازی شد و بعداً در دولت سوریه مرمت گردید.

اعتقاد بر این است که سیده زینب برای مقابله با خاندان بنی امیه و برای نشر ماجرای نبرد کربلا و زنده نگه داشتن یاد برادرش عزاداری هایی برگزار کرد.^{۱۵} از این رو، مورخان شیعه سیده زینب را هم یک شخصیت مذهبی و هم شخصیتی سیاسی می دانند. او زنی مقدس است که به عنوان خواهر امامان دوم و سوم شیعه، حسن و حسین، از درجه ای از عصمت برخوردار است اما علاوه بر آن رهبری بود که در مقابل ظلم و بیداد بنی امیه ایستاد. از سال ۲۰۱۱، جمهوری اسلامی ایران از این روایت برای صف آرایی و بسیج مبارزان شیعه به نام «دفاع از حرم های مقدس» در سوریه بهره برداری کرده است. سوگند وفاداری به سیده زینب - «لیبک یا زینب» به معنی در خدمت تو هستیم ای زینب - اختصاص به شیعیان دارد و مبارزان در سوریه غالباً آن را به زبان می آورند و آهنگی هم بر اساس آن ساخته شده که دعوت به برداشتن سلاح می کند.

از دهه ۷۰ میلادی، مرقد سیده زینب مرکز مهمی برای طلاب شیعه غیر سوری نه تنها از خاور میانه بلکه از سراسر جهان بوده است. اولین حوزه علمیه شیعه در شهرک سیده زینب، حوزه علمیه زینبیه، در سال ۱۹۷۵ با کمک مالی سید حسن شیرازی از کربلا تأسیس شد. شیرازی که به مرجعیت و دانش دینی مشهور بود از چنگ حزب بعث صدام حسین گریخت و تلاش کرد تا آئین های زنجیرزنی و نیز سایر سنت ها و شعائر شیعه را در سرتاسر شهر سیده زینب گسترش دهد. پس از مرگ او، محمد شیرازی برادر بزرگترش رئیس حوزه علمیه شد. آیت الله علی خامنه ای پیش از آنکه به مقام رهبری جمهوری اسلامی ایران برسد، پا جای پای شیرازی گذاشت و در اوایل دهه ۸۰ میلادی

حوزه علمیه خود را در شهر سیده زینب تأسیس کرد.

برای جلب حضور گسترده شیعیان به سیده زینب، خامنه ای بیمارستان خمینی را در همان حوالی ساخت. این بیمارستان حتی برای درمان های پزشکی طلاب حوزه نرخ ویژه ارائه می دهد. در طول سالها، دولت ایران و به خصوص خامنه ای، حتی بر خطبه های هفتگی نماز جمعه در دفاتر محلی مختلفی که مسلمانان شیعه برای مشورت مذهبی و شخصی مراجعه می کنند، نظارت داشته است. در سال های اخیر، بیمارستان های دیگری از جمله بیمارستان های بهمن، صدر و زهرا در این منطقه احداث شده اند که همگی نام های فارسی یا شیعی دارند. علاوه بر این، یک ایستگاه رادیویی ویژه نیز تحت حمایت ایران به تبلیغ حرم و جذب بازدیدکنندگان و طلاب به این منطقه کمک کرده است. در طول جنگ داخلی سوریه، شورشیان بیمارستان خمینی را هدف قرار دادند و از آن به عنوان «بیمارستان سیده عایشه» نام می بردند؛^{۱۶} و بدین ترتیب افزایش نفوذ ایران بر دمشق را پس می زدند.

به گفته جنگجویانی از ارتش آزاد سوریه، «شیعیان زیادی به منطقه اطراف مسجد [اموی] آورده شده اند. این منطقه، سنی نشین است اما آنها برنامه ریزی می کنند که امنیت آن توسط شیعیان تأمین شود و سپس توسط آنها [ایران] محاصره شود.»^{۱۷} بر اساس گزارش های محلی در سال ۲۰۱۲، جنگجویان خارجی شیعه از افغانستان، ایران، عراق، لبنان و یمن، به دستور سپاه ساکنان سنی منطقه را به طور گسترده بیرون راندند تا خانواده هایشان را در آنجا اسکان دهند.

حرم سیده رقیه (سکینه)، دمشق

سیده رقیه کوچک ترین دختر امام حسین بود. مزار اصلی وی در محله العماره شهر قدیم دمشق، تقریباً در صد متری مسجد اموی و نزدیک بقایای کاخ الخضر واقع شده است که کاخ معاویه بن ابی سفیان خلیفه اموی بود.^{۱۸} علی رغم اختلاف نظر علمای اهل سنت و شیعه در مورد محل مقبره سیده رقیه - دمشق، مدینه یا قاهره - تجار ایرانی با تایید حافظ اسد، از اوایل دهه ۸۰ میلادی خرید املاک در اطراف مقبره فرضی در سوریه را شروع کردند.^{۱۹} آنها همچنین در طول سال ها دست به توسعه گسترده در حرم زدند، زیرا قوانین مربوط به حفاظت از شهر قدیمی دمشق مانع چنین توسعه ای نبود. بنابراین، این محله به شدت تحت تأثیر زائران شیعه از ایران، عراق، لبنان و جاهای دیگر قرار گرفته است؛ تا حدی که هویت آثار تاریخی اهل تسنن در شهر قدیم تغییر کرده است. اخیراً، سپاه ناحیه اطراف حرم را به محلی تبدیل کرده است که کنشگران محلی آن را «شهرک ایرانی نشین» می نامند. از نظر اهمیت، حرم سیده رقیه به دلیل موقعیت و تعداد زائران روزانه، دومین حرم مهم بعد از حرم سیده زینب است. نبیل الحلباوی، عضو سوری شورای عالی مجمع جهانی اهل بیت، امام جماعت مسجد سیده رقیه در محل این حرم است. یکی دیگر از

حرم النقطة / مشهد الحسين، حلب

رژیم اسد و گروه‌های نیابتی شیعه ایران (تیپ امام حسین) واگذار کردند. داریا که در حومه پایتخت سوریه واقع شده است، از نظر استراتژیک برای ایران و برنامه تغییر جمعیتی اسد مهم است. به همین خاطر، جمعیت عمدتاً سنی مذهب آن از آنجا رانده شدند و با جنگجویان خارجی شیعه و خانواده‌های آنها جایگزین شده‌اند.

النقطة / مشهد الحسين (مسجد المختار)، شهر حلب

زیارتگاه النقطة در طول قرن یازدهم میلادی به دست سلسله حمدانیان تأسیس شد. این مکان مقدس به دلیل قرار گرفتن سنگی در آن که گفته می‌شود خون سر امام حسین بر آن چکیده است، در میان مسلمانان شیعه اهمیت یافت. پس از نبرد کربلا و قتل کاروانی از اسرا از کربلا به سوی دمشق رهسپار بودند، سر حسین از بدنش جدا گردید.^{۲۷} این زیارتگاه در زمان حکومت عثمانی بازسازی شد و، چنانکه گفته می‌شود، بعدها به انبار اسلحه تبدیل شد و در طی جنگ جهانی اول بر اثر آتش‌سوزی سوخت و ویران شد.^{۲۸}

در سال ۱۹۱۸، انجمن خیریه الجعفری حلب بنای این زیارتگاه را بازسازی کرد که شامل مقبره‌ای برای پسر سقط شده امام حسین و یک مسجد بود. بعدها با کمک مالی جمهوری اسلامی ایران، این زیارتگاه برای میزبانی مراسم مذهبی و فعالیت‌های زائران ایرانی گسترش یافت.

به دنبال سقوط شرق حلب به دست رژیم اسد و حامیان ایرانی او در سال ۲۰۱۶، روحانیون ایران به طور فزاینده‌ای از این مکان برای گسترش بیشتر شیعه اثنی‌عشری در میان سوری‌های محلی استفاده کردند. محله الانصاری در شرق شهر جدید حلب، که منطقه‌ای استراتژیک است، مورد بهره‌برداری سپاه پاسداران قرار گرفت که مبارزان خارجی شیعه را برای تصرف مناطق تحت کنترل ارتش آزاد

اماکن مهم دمشق گورستان باب‌الصغیر است. اعتقاد بر این است که شماری از همراهان حسین که در نبرد کربلا در سال ۶۸۰ میلادی جنگیدند و کشته شدند در این گورستان در مجاورت سیده رقیه به خاک سپرده شده‌اند.^{۲۰} مقامات ایرانی برای اجتناب از این انتقاد که چرا در یک شهر دو حرم برای سیده رقیه وجود دارد، از کُنیه وی، آمنه بنت حسین، در باب‌الصغیر استفاده کرده‌اند.^{۲۱} یک مسجد و مرکز دینی شیعه نیز در نزدیکی این محل ساخته شده است.

گزارش‌های متون مهم تاریخی مانند تاریخ دمشق اثر ابن عساکر، دانشمند اسلامی قرون میانه از اهالی دمشق، محل دفن سیده رقیه را تأیید نمی‌کنند.^{۲۲} بنابراین، فقدان شواهد تاریخی در این مورد فرصتی برای ایران فراهم کرده تا از موقعیت سیاسی و اجتماعی سوریه بهره‌برداری کند. ساکنان داریا (جنوب غربی دمشق) مشخصاً توضیح می‌دهند که در سال ۱۹۹۹ حرم سیده رقیه در نزدیکی شهرداری به طور غیرمنتظره به کمک رژیم ایران در مقیاس بزرگی گسترش یافت.^{۲۳} گفته شده این مزار در اواخر دهه ۸۰ دوباره کشف شده است.^{۲۴} تاجران ایرانی همچنین چند ملک اطراف را خریداری کردند. تا سال ۲۰۰۳، این حرم بیشتر گسترش یافته و یک حسینیه شیعه نیز در کنار آن ساخته شده بود.^{۲۵} کنشگران سوری معتقدند از آنجا که هیچ مدرک تاریخی در پشت این اقدام وجود ندارد، هدف از آن گسترش نفوذ سیاسی ایران از طریق بهره‌برداری مذهبی است. گزارش‌های محلی حاکی از آن است که حتی محمود احمدی‌نژاد رئیس‌جمهور پیشین ایران در سال ۲۰۰۶ به زیارت این حرم رفته است.^{۲۶} نیروهای شورشی پس از چهار سال کشتار، محاصره، گرسنگی و درگیری‌های سنگین در طول جنگ داخلی سوریه، در اواسط سال ۲۰۱۶، بیش از نیمی از داریا را به لشکر چهارم زرهی

حرم سیده رقیه (سکینه)، دمشق

سوریه و دیگر گروه‌های شورشی بسیج کرده بود.

طرف مجمع جهانی اهل بیت ایران و حزب الله لبنان محکوم شد.^{۳۳}

حرم‌های ژئواستراتژیک

در ژوئیه سال ۲۰۱۹، قاسم سلیمانی فرمانده وقت نیروی قدس سپاه پاسداران از البوکمال دیدن کرد تا یک واحد نظامی جدید -لواء حراس المقامات- ایجاد کند که وظیفه محافظت از حرم‌های جدید الاحداث شیعه را در دیرالزور داشته باشد. به این ترتیب، سپاه سعی در ایجاد مشروعیت دینی محلی داشت.^{۳۴} حرم «عین علی» در دیرالزور نمونه‌ای از جانمایی بناهای جدید شیعه بر روی بناهای مقدس قدیمی یا نزدیک به آنهاست که پیشتر به دست سلسله‌های اهل سنت ساخته شده است.^{۳۵} گزارش‌های محلی نشان می‌دهد که از دسامبر ۲۰۱۹، حرم عین علی با بیست شبه‌نظامی عضو حرکت حزب الله النجبا، گروه شبه‌نظامی عراقی وابسته به ایران، محافظت می‌شود.^{۳۶} یکی دیگر از اماکن شیعی در سوریه که ایران ظاهراً به دلیل اهمیت مذهبی از آن بهره برداری کرده است، حرم «امام علی زین العابدین» در حماه، در بالای کوه زین العابدین، است.^{۳۷} یک پایگاه نظامی استراتژیک، که به طور مشترک توسط رژیم اسد و ایران اداره می‌شود، نزدیک حرم عین علی واقع شده است. این پایگاه در اوایل دهه ۸۰، زمانی که «اخوان المسلمین سوریه» و «پیشاهنگان مقاتله» در حماه تهدیدهایی علیه حکومت حافظ اسد محسوب می‌شدند تاسیس گردید که در نهایت منجر به فاجعه قتل عام حماه در سال ۱۹۸۲ شد. از سال ۲۰۱۱، این پایگاه دارای یک اتاق عملیات مهم برای سپاه و نیروهای رژیم سوریه و همچنین دارای منطقه فرود برای هواناوا است. کنترل این پایگاه موجب برتری نظامی بر شهر حماه و حومه مورد اختلاف قبلی و نیز بزرگراه 5M را تضمین می‌کند.

زیارتگاه حُجر بن عدی الکنندی، یار پیامبر اسلام، در عدرای در استان ریف دمشق قرار دارد.^{۳۸} این منطقه در سال‌های اولیه جنگ داخلی سوریه، وقتی در می ۲۰۱۳ حزب الله بیانیه‌ای را در محکومیت «حملات تروریستی» ادعایی به زیارتگاه صادر کرد،

طبق گزارش‌های محلی، این زیارتگاه از اوایل سال ۲۰۱۷ به طور کامل به دست سپاه اداره می‌شود. سپاه بر مراسم مذهبی، از جمله مراسم عاشورا که همراه با خودزنی است (سینه زنی، زنجیرزنی و سیلی زدن به خود)، و سایر فعالیت‌ها مانند مسابقات ادبی که حتی در فیس‌بوک نیز تبلیغ می‌شوند، نظارت می‌کند.^{۳۹} علاوه بر زائران شیعه خارجی، سوری‌های دو روستای نزدیک شیعه‌نشین به نام‌های بُل و زهرا، که قبلاً با نیروهای شورشی محاصره شده بودند، اغلب از این زیارتگاه دیدن می‌کنند.

حرم‌های عمار ابن یاسر و اوئیس قرنی، شهر رقه

عمار ابن یاسر و اوئیس قرنی از یاران حضرت محمد بودند. آنها از شخصیت‌های مهم شیعه اثنی‌عشری هم هستند زیرا از حق علی بن ابی‌طالب برای جانشینی پس از مرگ پیامبر دفاع کردند. در منابع تاریخی آمده است که هر دو نفر به همراه دیگر صحابه در حالی که در کنار علی علیه معاویه، خلیفه اموی، می‌جنگیدند در رقه و در جریان جنگ ص‌فین (۶۵۷ میلادی) کشته شدند. گمان می‌رود عمار یاسر در گورستان اصلی رقه به خاک سپرده شده باشد، اما مقبره‌های منسوب به اوئیس قرنی در چندین منطقه خارج از سوریه از جمله در پاکستان واقع شده است. البته لازم به ذکر است که آرامگاه دومی هم برای عمار می‌توان در العریقه در استان سویدا یافت.^{۴۰} در سال ۲۰۱۳، ایران یک گروه شبه‌نظامی شیعه را به نام وی ایجاد کرد: لواء عمار ابن یاسر که بخشی از حرکت حزب الله النجبا است. لواء عمار ابن یاسر از جامعه محلی دروزی سوریه نیرو استخدام می‌کند و در حمایت از رژیم اسد در جنوب سوریه می‌جنگد.^{۴۱} این اقدامات نشانه دیگری از جاه‌طلبی ایران در تحکیم جای پای خود در سوریه با استفاده از تشیع اثنی‌عشری است.

در دهه ۱۹۸۰، رژیم سوریه تحت رهبری حافظ اسد به جمهوری اسلامی ایران اجازه داد به حرم‌های عمار یاسر و اوئیس قرنی رسیدگی کند. اما طبق گفته ساکنان رقه، آرامگاه‌های خانواده‌های محل باید بنا به درخواست ایران از گورستان اصلی شهر به جای دیگری منتقل می‌شد تا جای کافی برای مجموعه ۱۲ جریبی (معادل ۴.۸ هکتار) حرم فراهم شود. با مدیریت وزارت راه و شهرسازی ایران، ساخت مجموعه -که شامل یک مسجد و یک مرکز مذهبی شیعه اثنی‌عشری است- در سال ۱۹۸۸ آغاز شد و در سال ۲۰۰۴ به پایان رسید.^{۴۲} این مورد به‌خوبی نشان می‌دهد که چگونه رژیم ایران، در تلاش برای پیشبرد برنامه سیاسی خود در سوریه (و به طور خاص در مناطقی با اکثریت سنی مذهب)، از اختلافات تاریخی بر سر محل دفن این شخصیت‌ها استفاده کرده است. گفته می‌شود که در طول جنگ داخلی سوریه، این مجموعه دو بار از طرف داعش هدف قرار گرفت؛ یک بار در سال ۲۰۱۳ و بار دیگر در سال ۲۰۱۴. هر دو حمله از

حرم عین علی

(حسینیه‌ها) در سوریه انجام داده است که مستقل از وزارت آموزش و پرورش سوریه فعالیت می‌کنند. اگرچه مقصود اصلی حوزه‌های علمیه آموزش فقه شیعی است، اما به طور فزاینده‌ای به‌ویژه از زمان آغاز قیام سوریه در سال ۲۰۱۱ به محل برگزاری مراسم بزرگداشت و همچنین سخنرانی‌ها و بحث‌های عمومی در مورد مسائل سیاسی منطقه تبدیل شده‌اند.

از سال ۱۹۹۵، تقریباً هفتاد حوزه علمیه در سوریه تأسیس شده است که بیشتر آنها در نزدیکی پایتخت سوریه، دمشق، واقع شده‌اند.^{۴۴} حوزه‌های علمیه تحت نظارت مستقیم رژیم ایران فعالیت می‌کنند و در بسیاری از موارد در وزارت اوقاف سوریه ثبت نشده‌اند. بنابراین، ایران اغلب در مورد اهداف و طراحی برنامه درسی آزادی کامل دارد. ایران همچنین می‌تواند بدون توجه به محدودیت‌های ناشی از قوانین و روال رسمی سوریه، به دلخواه خود، هر تعداد حوزه علمیه که می‌خواهد بسازد و اداره کند. براساس گزارش‌های محلی، پس از ایجاد یک اداره پوششی به منظور دور زدن وزارت اوقاف سوریه، تنها در سال ۲۰۰۶ دوازده حوزه علمیه ایرانی تأسیس شد.

به‌علاوه، کنشگران مخالف اسد گواهی می‌دهند که «هشام اختیار»، یکی از رؤسای پیشین اداره امنیت ملی، مستقیماً گسترش مالکیت ایران بر اراضی را در سوریه تسهیل کرده است.^{۴۵} در واقع، اختیار با ایجاد پادگان‌های نظامی و تاسیسات اطلاعاتی، مالکیت زیارتگاهها و قبور امامان و شخصیت‌های نامدار شیعه واقع در سوریه را از وزارت اوقاف سوریه به رژیم ایران منتقل کرد. اختیار همچنین املاک و مستغلات بسیار و زمین‌های کشاورزی زیادی را در استان ریف دمشق، به‌ویژه در نزدیکی حرم سیده زینب، از آن خود کرد.

طلاب با ملیت‌های مختلف از افغانستان، آذربایجان، هند، ایران، عراق، کویت، پاکستان و سومالی به انگیزه استفاده از خدمات آموزشی رایگان حوزه‌های علمیه برای تحصیل فقه شیعی به سوریه سفر می‌کنند. از دهه ۱۹۹۰، دفتر حسن نصرالله، رهبر حزب الله، به عنوان نیروی نیابتی کلیدی ایران در سوریه، نقش به‌سزایی در فعالیت‌های تبلیغی و شیعه نمودن افراد در حرم سیده زینب داشته است. به عنوان مثال، حزب الله در اوایل دهه ۹۰ مبلغان شیعه عراقی، از جمله عبدالحمید المهاجر و علی البدری، را برای اقامت در سوریه، کار عام‌المنفعه و حتی سخنرانی‌های هفتگی در تلویزیون دولتی ترغیب کرد. حزب الله همچنین مراسم عروسی شخصیت‌های برجسته شیعه وفادار به حزب الله را با زنان محلی سوریه برگزار می‌کرد. مقامات ایرانی در سال ۲۰۰۰ حامی مالی یک عروسی دسته‌جمعی با شصت زوج در شهر حلب بودند.

در سال ۲۰۱۰، خامنه‌ای حوزه‌های علمیه دیگری را در حُصص و لاذقیه و در دمشق در نزدیکی حرم سیده رقیه تأسیس کرد. با این حال، «حوزه علمیه امام خمینی» که با کمک خامنه‌ای در سیده

ارزش ژئواستراتژیک یافت.^{۴۶} اگرچه هیچ شواهدی دال بر اینکه چه کسی و چرا به این مکان آسیب رسانده در دست نیست، سپاه و نیروهای نیابتی آن (به فرماندهی حزب الله) از فرصت استفاده کردند تا قدرت استراتژیک خود را در نزدیکی پایتخت سوریه تحکیم کنند و به‌ویژه با بسیج نیروهای خود تحت عنوان «دفاع» از اماکن مقدس مسلمانان این کار را عملی سازند. شبکه خبری العالم مستقر در تهران در سپتامبر ۲۰۱۴ ادعا کرد که منطقه عدرا «به طور کامل» توسط رژیم اسد آزاد شده و زندگی در آنجا به حالت «عادی» برگشته است.^{۴۷} کنشگران مخالف اسد معتقدند که آسیب‌رسانی به این زیارتگاه به طور عمدی به دست رژیم اسد و برای بسیج جنگجویان شیعه انجام شده است.

به شیوه‌ای مشابه، مسجد ابوذرغفاری در شهر حمص نیز محل درگیری‌های شدید فرقه‌ای بود.^{۴۸} این مسجد به نام ابوذر غفاری یکی از صحابه حضرت محمد است. ابوذر به دلیل انتقاد از حکومت عثمان، سومین خلیفه از خلفای راشدین، یکی از چهره‌های مهم تشیع اثنی‌عشری به شمار می‌رود. حمص از زمان قیام سال ۲۰۱۱ از نظر استراتژیک برای رژیم بشار اسد مهم بوده است. بنابراین، از دست دادن کنترل چندین قسمت از شهر تهدید بزرگی محسوب می‌شد. رژیم اسد برای بازپس‌گیری حمص، متکی به مشاوران و نیروی‌های نیابتی ایرانی بود که برای «دفاع» از اماکن شیعی هجوم آوردند.^{۴۹} آنها با همکاری هم، طی سالهای ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۵ کارزار بی‌رحمانه‌ای در محاصره و گرسنگی دادن و بمباران پیش گرفتند تا در نهایت نیروهای ضد رژیم و انقلابیون را مجبور به تسلیم کردند.^{۴۳}

سازوکارهای تلقین مذهبی در سوریه

در طول چندین دهه، ایران از نهادهای مختلف آموزشی برای تلقین مذهب شیعه به کودکان و جوانان سوریه و تغییر مذهب افراد مسن به شیعه استفاده کرده است. رژیم اسد گسترش ایدئولوژیک ایران را چه در دمشق و چه در کل سوریه تسهیل کرده است. حوزه‌های علمیه و سالن‌های اجتماعات، همچنین مدارس، دانشگاه‌ها و سایر موسسات آموزش عالی برای اهداف ایدئولوژیک ایران در سوریه حیاتی هستند. این ارگان‌ها نه تنها خدمات آموزشی رایگان ارائه می‌دهند، بلکه مشوق‌های مالی و انواع دیگر مشوق‌ها را هم برای جذب هر چه بیشتر سوری‌ها در اختیارشان قرار می‌دهند.

حوزه‌های علمیه و سالن‌های اجتماعات

ایران برای گسترش نفوذ خود از دهه ۷۰ میلادی، سرمایه‌گذاری گسترده‌ای در حوزه‌های علمیه و تأسیس سالن‌های اجتماعات

- حوزه علمیه الامام المجتبی، سال تاسیس ۲۰۰۶ (دمشق)
- حوزه علمیه الامام حسین، سال تاسیس ۲۰۰۶ (دمشق)
- حوزه علمیه امام زمان التعليمیه، سال تاسیس ۲۰۰۶ (دمشق)
- حوزه علمیه الشهدیدین الصدیقین، سال تاسیس ۲۰۰۶ (دمشق)
- حوزه علمیه الرسول الاعظم، سال تاسیس ۲۰۰۶ (لاذقیه)
- حوزه علمیه مجمع الصراط الثقفی، سال تاسیس ۲۰۱۴ (دمشق)

موسسات دانشگاهی

بشار اسد تحت فشار تهدیدهای رو به افزایش سیاسی و نظامی داخلی، آنچه را که ایران خواستار آن است قبول کرده است. در عوض، ایران در جنگ اسد علیه ارتش آزاد سوریه و صدهای محلی انقلابی که خواستار تغییر رژیم بشار اسد هستند، از او پشتیبانی بی دریغ کرده است.

در اکتبر ۲۰۱۴، در نتیجه فشار ایران برای تعمیق نفوذ خود در بافت اجتماعی سوریه، اسد به طور رسمی تصویب کرد که وزارت آموزش و پرورش مطالعات اسلامی شیعه را به عنوان بخشی از برنامه درسی ملی سوریه در دروس تمام مدارس، کالج‌ها و دانشگاه‌ها بگنجاند. با این اقدام، نقش علمای اهل سنت در آموزش عمومی به ناچار کاهش یافت.^{۴۸} اسد به ایران چراغ سبز نشان داد تا برای دانش‌آموزان در هر سنی در سراسر کشور، به ویژه در شهرهایی که از نظر ایران استراتژیک قلمداد می‌شوند، از جمله حلب، دمشق، دیرالزور، ادلب و لاذقیه مدرسه بسازد. عماد خمیس، نخست وزیر پیشین سوریه، تأیید کرده است که ایران برای بازسازی بیش از ده هزار مدرسه سوریه، که در طول جنگ داخلی ویران شده اند، تلاش کرده است.^{۴۹}

طبق گزارش‌های محلی، والدین دانش‌آموزان تا ۱۰ هزار پوند سوریه (معادل ۱۹۰۵۰ دلار آمریکا به نرخ روز و ۵۰ دلار به نرخ پیش از تابستان ۲۰۲۰) به ازای هر کودکی که در این مدارس ثبت نام کند، دریافت می‌کنند.^{۵۰} علاوه بر این، هنگام بازدید محسن حاجی میرزایی، وزیر آموزش و پرورش ایران، از دمشق در ژانویه سال ۲۰۲۰، وی تأیید کرد که کشورش متعهد به ساخت و مرمت هزاران مدرسه در سوریه است. هر چند چنین تعهدی شرایط وخیم مدارس در تهران و سایر شهرهای ایران را، که بر اثر سیل‌های ویرانگر تخریب شده‌اند، نادیده می‌گیرد.^{۵۱}

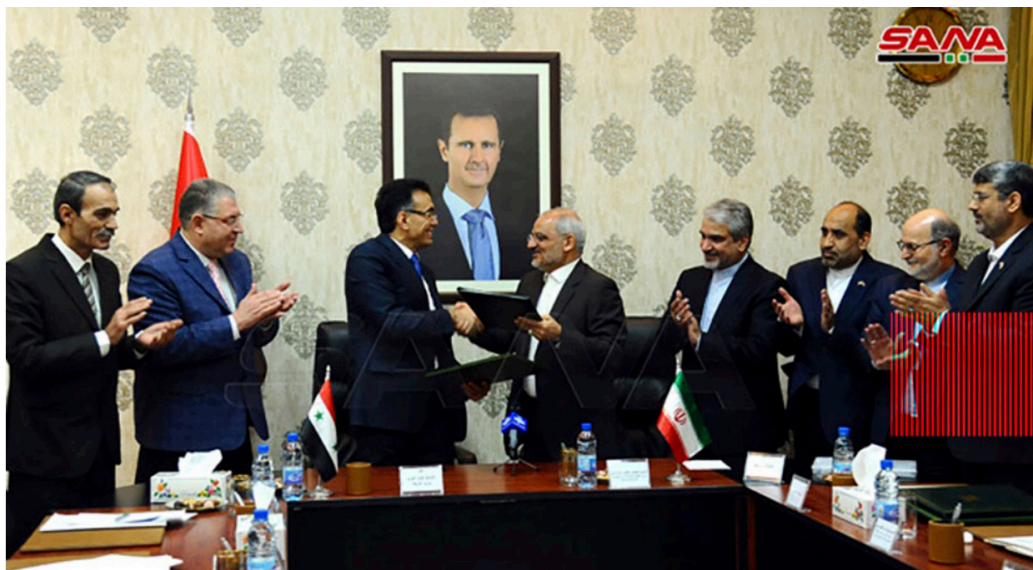
نفوذ سیستماتیک ایران در سوریه موضوع جدیدی نیست. پیش از قیام سال ۲۰۱۱، حداقل چهار مدرسه خصوصی ایرانی در دمشق فعالیت داشتند. گفته می‌شود تنها ده مدرسه از این تعداد از سوی وزارت امور مذهبی و وزارت آموزش و پرورش سوریه به رسمیت شناخته شده است. بقیه مدارس برای جلوگیری از واکنش‌های عمومی، به طور غیر

زینب تأسیس شد، همچنان بزرگ‌ترین و محبوب‌ترین حوزه علمیه در سوریه است. دیدبان حقوق بشر سوریه گزارش داده است که از دسامبر ۲۰۱۹ به این سو، پانصد حسینیه در دمشق فعالیت می‌کنند.^{۴۶} اکثر این حسینیه‌ها را رژیم ایران تأمین مالی می‌کند و تعداد کمی از طرف شخصیت‌های شیعه در کشورهای حاشیه خلیج فارس حمایت مالی می‌شوند. نزدیک به هشتاد حسینیه در منطقه لاذقیه واقع شده و بقیه در حلب و درعا و جاهای دیگر هستند.^{۴۷} فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگی و همچنین مشوق‌های مالی ارائه شده توسط این نهادها به تغییر مذهب تقریباً هشت هزار سوری و گرویدن آنها به تشیع در سال‌های اخیر کمک کرده است.

افرادی که شیعه می‌شوند برای تأمین هزینه‌های زندگی خود کمک هزینه ماهانه دریافت می‌کنند. حسینیه‌ها به طور فزاینده‌ای در ایجاد تنش‌های فرقه‌ای نقش بازی می‌کنند چرا که تأمین بودجه و جذب مبارزان شیعه برای حمایت از رژیم اسد، که به شدت به پشتوانه نظامی در برابر دشمنان محلی خود نیازمند است، از طریق همین حسینیه‌ها انجام می‌شود.

نام شماری از حوزه‌های علمیه و مراکز مذهبی شاخص سوریه ذیلا ذکر می‌شود. توجه داشته باشید که بیشتر این موسسات در مکان‌های مختلف شعبه دارند.

- حوزه علمیه الزینبیه، سال تاسیس ۱۹۷۵ (دمشق)
- حوزه علمیه الامام خمینی، سال تاسیس ۱۹۸۱ (دمشق)
- حوزه علمیه المرتضی، سال تاسیس ۱۹۹۵ (دمشق)
- حوزه علمیه المصطفی للعلوم القرآنیه، سال تاسیس ۱۹۹۵ (دمشق)
- حوزه علمیه اهل البیت، سال تاسیس ۱۹۹۶ (دمشق)
- حوزه علمیه الامام السیستانی، سال تاسیس ۱۹۹۶ (دمشق)
- مرکز فرهنگی اهل البیت، سال تاسیس ۲۰۰۰ (دمشق)
- حوزه علمیه الامام علی، سال تاسیس ۲۰۰۱ (دمشق)
- حوزه علمیه المهدی العلمیه للدراسه الاسلامیه، سال تاسیس ۲۰۰۲ (دمشق)
- حوزه علمیه فقه الاثمه الاطهار، سال تاسیس ۲۰۰۶ (دمشق)
- حوزه علمیه الحیدریه، سال تاسیس ۲۰۰۶ (دمشق)
- حوزه علمیه الامام جواد التبریزی، سال تاسیس ۲۰۰۶ (دمشق)
- حوزه علمیه الامام الصادق، سال تاسیس ۲۰۰۶ (دمشق)
- حوزه علمیه الرسول الاعظم، سال تاسیس ۲۰۰۶ (دمشق)

هیئت ایرانی به ریاست جواد ترک‌آبادی، سفیر ایران در سوریه، مراسم امضای توافق‌نامه‌های مربوط به آموزش و پرورش، دمشق.

محلی شیعه‌مذهب سوری، این نهادها بدون ترس از تعطیلی، که در زمان حکومت حافظ اسد اتفاق می‌افتاد، قادر به فعالیت رسمی هستند. در حقیقت، حافظ اسد در مورد فعالیت‌های مذهبی در کشور سختگیرتر بود، اما وی گرفتار تهدید موجودیت، تهدیدی که پسرش بشار از سال ۲۰۱۱ با آن روبروست، نبود.

رژیم بشار اسد از طریق دانشگاه بلاد الشام بر امور تحصیلی محلی نظارت و در آن‌ها دخالت می‌کند. رژیم، دست‌تاریک‌اندیش‌ترین نمایندگان اسلام را بازگذاشته تا با تبلیغ اطاعت از حاکم و، از همه جالب‌تر، ادعای «مبارزه» با ایدئولوژی‌های افراطی، به نفع آن خدمت کنند. این ایدئولوژی‌های افراطی در واقع ایدئولوژی زندانیان رادیکالی بود که اسد آن‌ها را در بهار ۲۰۱۱ عفو کرد و در ژوئن همان سال از زندان «صیدنایا» آزاد شدند. بنابراین، رژیم عمداً بسیاری از افراطیون را به میدان جنگ بازگرداند. نود درصد از این زندانیان به جنگ با ایالات متحده در عراق متهم شده بودند، جنگی که خود رژیم اسد آن را تسهیل می‌کرد.^{۵۵}

برای هدایت بیشتر قضایا به نفع رژیم اسد، موسسه رقیه که یک موسسه دانشگاهی با دوره‌های چهار ساله است، از پشتیبانی مالی ایران از طریق حزب الله لبنان، و برخی از نیروهای نیابتی ایران که در سوریه می‌جنگند، برخوردار می‌شود. تعداد دانشجویان موسسه رقیه که از افغانستان، بحرین، ایران، عراق، لبنان، پاکستان و یمن می‌آیند، از قراری که گفته می‌شود، بیش از پنج هزار نفر است. بسیاری از آن‌ها دارای وظایف نظامی در حمایت از مبارزان حزب‌الله، عصاب اهل الحق و کتائب ابوالفضل العباس و سایر گروه‌ها هستند. در عوض، دانشجویان مسکن و حقوق ماهانه دریافت می‌کنند و همچنین از فرصت‌های ثبت نام رایگان در موسسات آموزش عالی ایران برخوردار می‌شوند. موسسه رقیه علاوه بر مطالعات اسلامی جعفری و مبانی

رسمی و در پشت صحنه فعالیت کرده‌اند. این مدارس در محله‌های شلوغ پایتخت، از جمله خیابان الامین، باب المصلی و خیابان الحمرا واقع شده‌اند.

قابل توجه است که یکی از اولین مدارس ساخته‌شده به سبک مدرن در جامعه مسلمانان جهان، مدرسه المحسنیه واقع در محله مدحت پاشا در شهر قدیمی دمشق است. این مدرسه را محسن امین عاملی، دانشمند مسلمان شیعه، در سال ۱۹۰۲ برای دانش‌آموزان سنی و شیعه در مقطع ابتدایی تا دبیرستان تأسیس کرد.^{۵۲} اما در سال‌های اخیر، این مدرسه تحت تأثیر برنامه‌های سیاسی ایران در سوریه قرار گرفته است. به عنوان مثال، این مدرسه در حال حاضر به دانش‌آموزان اهل تسنن که متعهد به تغییر مذهب خود از سنی به شیعه شوند، بورس تحصیلی و کمک مالی ارائه می‌دهد.

افزون بر این، از مهم‌ترین نهادهای آموزش عالی که با رژیم ایران همکاری می‌کند، دانشکده مطالعات اسلامی دانشگاه دمشق است. این دانشکده در نزدیکی حرم سیده زینب، که امام نبیل حلباوی اداره می‌کند، واقع است و به مطالعات شیعه اختصاص دارد؛ اما کلاس‌های تاریخ، زبان عربی و رسانه و مباحث دیگر نیز به دانشجویان ارائه می‌دهد. به همین ترتیب، در نزدیکی حرم سیده رقیه در محله العماره دمشق، موسسه رقیه قرار دارد که شعبه شیعی دانشگاه «بلاد الشام» است که پیش از این به عنوان «معهد الشام الاسلامی» شناخته می‌شد.^{۵۳} در زیرمجموعه دانشگاه بلاد الشام تعدادی از موسسات مطالعات اسلامی فعالیت می‌کنند.^{۵۴} این دانشگاه در سال ۲۰۱۱ به دنبال فرمان رسمی اسد تأسیس شد تا نظارت بر معهد الفتح الاسلامی، جمعیت احمد گفتار و موسسه رقیه را برعهده گیرد؛ همه این موسسات بسیار تحت تأثیر و نفوذ ایران هستند. به لطف فشارهای رژیم ایران و حزب‌الله و همچنین شبه‌نظامیان عراقی و تجار

فقه شیعی، به ارائه آموزش در رشته‌هایی مانند رسانه، زبان عربی و تاریخ نیز می‌پردازد.

موسسه رقیه که یکی از نهادهای اصلی شیعی در دمشق است، تلاش دارد تا دامنه فعالیت خود را در سوریه گسترش دهد. این فعالیت‌ها حتی جامعه علوی در مناطق ساحلی، از جمله در استان لاذقیه، را هم مورد توجه دارد. به عنوان مثال، رامی مخلوف، پسر دایی بشار اسد و نزدیک‌ترین متحد ایران در سوریه، موسسه خیریه جمعیت البستان را تا سال ۲۰۲۰ اداره می‌کرد.^{۵۶} با کمک این جمعیت خیریه دو دبیرستان مختلط شیعی در سال ۲۰۱۶ در شهرهای البهلویه و الدالیا واقع در استان لاذقیه با نام ثانویه الشریعه للبنین و البنات افتتاح شد.^{۵۷} معروف است که جمعیت خیریه البستان برای دانش‌آموزانی که در این مدارس ثبت‌نام می‌کنند کمک مالی ارائه می‌کند. با این همه، بنا به گزارش افراد محلی، برخی والدین علوی مخصوصاً به دلیل افزایش دخالت‌های ایران در آموزش فرزندان‌شان از برنامه این مدرسه سرخورده شده‌اند. در واقع، خانواده‌ها چنین دخالت‌هایی را نقض فرهنگ، دین و ارزش‌های خود می‌دانند. بنابراین، جماعت‌های علوی از روابط در حال گسترش بین معلمانی که فرزندان‌شان را آموزش می‌دهند با مقامات ایرانی بسیار نگران هستند. برخی از خانواده‌های علوی حتی ادعا می‌کنند که نسبت به سنی‌های سوریه احساس نزدیکی بیشتری دارند تا ایرانیان شیعه.

برای کاستن از آزرده‌گی افراد بومی، مخلوف به اداره آموزش و پرورش لاذقیه دستور داد که علناً اعلام کند دانش‌آموزانی که در دبیرستان‌های شیعی تحت اداره موسسه رقیه ثبت نام کنند، بدون نیاز به گذراندن مراحل استاندارد پذیرش، به طور خودکار در هر دانشگاه سوری که انتخاب کنند پذیرفته می‌شوند. در نتیجه، ایران با پشتیبانی رژیم اسد در منطقه ساحلی سوریه به مزیت فوق‌العاده‌ای دست یافت، زیرا اکثر جماعت‌های علوی فقیر هستند و از قدرت اقتصادی لازم برای ساخت مدارس محلی و مساجد خود برخوردار نیستند. محله الدعتور در شهر لاذقیه یکی از مکان‌های مورد توجه ایران است که مبلغین شیعه و روحانیون ایرانی در آنجا فعالیت می‌کنند. بسیاری از این افراد حتی در اعیاد مذهبی علوی شرکت می‌کنند و به پخش جزوه و کتاب درباره تشیع اثنی‌عشری می‌پردازند.

به علاوه، در سال ۲۰۱۷، با همکاری رایزنی فرهنگی ایران در دمشق یک دپارتمان زبان فارسی در دانشگاه تشرین لاذقیه، که سومین دانشگاه بزرگ سوریه است، تأسیس شد. نهایتاً، مطالعات فارسی به یکی از رشته‌های تحصیلی ارائه شده به دانشجویان دانشگاه تشرین تبدیل شد و حتی افرادی که دانشجوی این دانشگاه نیستند هم می‌توانند در کلاس‌های کم هزینه فارسی ثبت‌نام کنند. این دانشگاه به عنوان مشوق برای جذب هر چه بیشتر دانشجویان، به کسانی که برای اهداف دانشگاهی به ایران سفر کنند، دوره‌های رایگان درس فارسی

ارائه می‌دهد. به همین ترتیب، محمد زیاد سلطان، رئیس دانشگاه حماه، نیز با سه دانشگاه بزرگ ایران توافق‌نامه همکاری دانشگاهی امضا کرده است: دانشگاه فردوسی مشهد، دانشگاه صنعتی امیرکبیر تهران و دانشگاه الزهراء.^{۵۸} سلطان اظهار داشته است که دانشجویان دختر سوریه سهم زیادی در این ابتکارات جدید دارند و آنها را تشویق کرده تا همانند دانشجویان پسر برای ادامه تحصیل به ایران سفر کنند.

علاوه بر این‌ها، به گزارش مهرنیوز، که از خیرگزاری‌های معتبر ایران است، دمشق در آوریل ۲۰۱۸ افتتاح شعبه‌ای از دانشگاه آزاد اسلامی تهران را جشن گرفت.^{۵۹} عاطف النداف، وزیر آموزش و پرورش سوریه، با علی اکبر ولایتی، مشاور ارشد رهبر ایران در امور بین‌الملل و رئیس هیئت موسس و هیئت امنای دانشگاه، در مورد گشایش شعبات دیگر دانشگاه آزاد در شهرهای بزرگ سوریه از جمله حلب، دمشق و لاذقیه گفتگو کرد.^{۶۰} جواد ترک آبادی، سفیر ایران در سوریه، نیز در این دیدار حضور داشت و همراه با دانشگاهیان ایرانی بر اهمیت سوریه به عنوان پایگاهی برای تلاش‌های آموزشی ایران در خاورمیانه تأکید کرد. در همان سال، دو دانشگاه دیگر ایرانی شعبه‌هایی را در دمشق راه‌اندازی کردند: دانشگاه بین‌المللی المصطفی مستقر در قم و موسسه آموزش عالی فارابی.^{۶۱} صحبت‌هایی درباره افتتاح شعبه‌ای از دانشگاه تربیت مدرس تهران در دمشق نیز انجام شده است.

سایر نهادهای مورد حمایت ایران که برای تأثیرگذاری بر عقاید مذهبی محلی به تبلیغ اسلام شیعی مشغول‌اند، در مناطق مختلف سوریه مستقر هستند. به عنوان مثال، در شهر ادلب، شیخ خلیل الشادی مدیریت مطالعات شعبه را در شعبه‌ای از موسسه مطالعات اسلامی دمشق عهده دار است.^{۶۲} در شهر طبرقه در استان رقه، علی الشعیبی (که به دلیل گرویدن به تشیع شهرت دارد) مدرسه «الدعوه و الاجتهاد» را اداره می‌کند (اجتهاد اصطلاحی فقهی ناظر به استدلال مستقل یا جهد فقیه برای یافتن راه حل مسائل شرعی است).

مجمع الرسول الاعظم در وبسایت رسمی و رسانه‌های اجتماعی خود می‌گوید که دست کم از سال ۲۰۰۸ به بعد حامی اصلی ده‌ها مدرسه شیعه اثنی‌عشری بر اساس مصوبه شماره ۱۱۰۹ وزارت اوقاف بوده است.^{۶۳} این انجمن، که از قرار کارمندان سوری آن در موسسات مذهبی ایران تحصیل کرده‌اند، قبل از قیام ۲۰۱۱ در لاذقیه ساخته شد. ایران حامی مالی پروژه ساختمانی این انجمن بود که در تقریباً یک جریب زمین وقف واقع در محله الازهری شهر لاذقیه احداث شد. این انجمن مدارس متوسطه (معادل دبیرستان) را در منطقه ساحلی اداره می‌کند؛ از جمله مدرسه الرسول الاعظم در روستای راس العین در جبله لاذقیه. این مدرسه تحت نظارت وزارت امور مذهبی سوریه، مدیر مجمع و مسجد الرسول الاعظم در لاذقیه و نیز ایمن زیتون از الفوعه در ادلب است که در شهر قم در زمینه فقه

شیخ سامر عبید، رئیس دانشگاه بین‌المللی المصطفی

تفاهم‌نامه «گامی در مسیر درست» برای آموزش و ارتقای توانایی‌های معلمان سوریه و حمایت از بازسازی مدارس سوریه است.

طبق تخمین گزارش‌های محلی، ده‌هزار دانش‌آموز ابتدایی و متوسطه در سوریه برای ثبت نام در کلاس‌های فارسی زبان تحت فشار قرار می‌گیرند. در سال ۲۰۱۹، تعداد رسمی این دانش‌آموزان بین چهل تا پنجاه‌هزار نفر بوده است.^{۶۸} آمار غیررسمی، به ویژه در مناطقی که شبه‌نظامیان شیعه مورد حمایت ایران حضور نیرومندی دارند، مانند مرز سوریه و عراق در دیرالزور و همچنین حمص و حلب، از این هم بیشتر است. مقامات ایرانی ادعا می‌کنند که هیچ کمبودی در تعداد معلمان دوزبانه‌ای که از ایران برای انجام مأموریت جهاد در «بلاد الشام» - نامی که پیروان خمینی در اشاره به سوریه به کار می‌برند - به سوریه سفر می‌کنند، ندارند.

فعالیت‌های فرهنگی و آموزشی ایران در سوریه، به شدت کودکان و دانش‌آموزان سطح پیش‌دانشگاهی را نشانه گرفته است زیرا این رده سنی نسبت به تلقین ایدئولوژیک پذیرش بیشتری دارد. در حقیقت، وزیر آموزش و پرورش ایران تأیید کرد که کشورش تجربه خود را در اختیار مدیریت نظام مدارس ملی سوریه می‌گذارد.^{۶۹} در سال ۲۰۱۲، انجمن امام مهدی (مستقر در سیده زینب، دمشق) پیشاهنگان مهدی را برای پسران و دختران تأسیس کرد و تلاش نمود تا آلمان‌های انقلاب اسلامی ایران را در ذهن جوانان سوری هشت تا شانزده ساله بنشانند. بودجه انجمن پیشاهنگی مهدی مستقیماً از طریق رایزنی فرهنگی ایران در دمشق تأمین می‌شود و تا زمان مرگ فرمانده سپاه حسن شاطری در فوریه ۲۰۱۳، وی مدیریت این مجموعه را برعهده داشت. برنامه پیشاهنگی مهدی فعالیت‌های متنوعی از جمله نمایش‌های تئاتر، مسابقات ورزشی و مراسم مذهبی ارائه می‌کند و حتی کلاس‌های آموزش نظامی نیز - که داستان نبرد کربلا و کشته شدن امام حسین به دست بنی‌امیه را برجسته می‌کند - از جمله این برنامه‌ها است. عکس‌های منتشر شده در خبرگزاری اهل‌البيت پیشاهنگان را هنگام حمل‌پرچم ایران و عکس‌های «امام‌خامنه‌ای» با لباس نظامی بر تن نشان می‌دهد.

شیعی تحصیل کرده است.^{۶۴} این مدرسه با تکیه بر نزدیک به ده کتاب در مورد شیعه، که به برنامه درسی سراسری سوریه اضافه شده، تشیع جعفری را به دانش‌آموزان آموزش می‌دهد.

مدارس دیگری که در منطقه ساحلی فعالیت می‌کنند، از جمله مدرسه عین شقاق، مدرسه الفرداحه، مدرسه کرسانا و مدرسه اسطامو، برنامه درسی ایرانی را ارائه می‌دهند که به دو بخش الکوئیات (دروس مشترک جهانی مانند ریاضی، علوم و تاریخ) و الفقهیات (فقه اسلامی) طبق تعالیم شیعه جعفری اختصاص دارد. تعداد دانش‌آموزانی که در چنین مدرسی تحصیل می‌کنند بین ۴۵۰۰ تا ۵۰۰۰ نفر در هر سال تحصیلی است. به علاوه، بنا به گزارش‌ها، مدرسه دیگری تحت عنوان مدرسه الرسول الاعظم در دمشق از سال ۲۰۱۵ آغاز به کار کرده است.^{۶۵}

انجمن الرسول الاعظم بر فعالیت‌های محلی در شهرهای ساحلی بانیاس، لاذقیه و طرطوس و حتی مناطقی از شمال استان ادلب تأثیر می‌گذارد. این انجمن دفاتر رسانه‌ای و فرهنگی، مدارس، باشگاه‌های پیشاهنگی، کتابخانه‌ها، انجمن‌های زنان و موسسات مذهبی را حمایت مالی می‌کند. در طول جنگ داخلی سوریه، این انجمن همچنین از خانواده‌ها و فرزندان سربازانی که در جنگ برای رژیم اسد کشته شده‌اند، حمایت کرده است. نهادهای ویژه ای که از یتیمان و بیوه‌ها مراقبت می‌کنند و خدمات اساسی ارائه می‌دهند، در سال‌های اخیر بسیار مورد استقبال بوده‌اند.

هدف ایران این است که از طریق بسیج، که بخشی از سپاه پاسداران و مسئول اجرای پروژه‌های اجتماعی-اقتصادی در داخل و خارج ایران است، حمایت هرچه بیشتر خانواده‌های علوی را جلب کند به‌ویژه با توجه به پروژه «هلال شیعی» ایران که می‌خواهد ایران را از طریق عراق و سوریه به لبنان متصل سازد.^{۶۶} بنابراین، خانواده‌های کم‌درآمد محلی که در مناطق ساحلی سوریه زندگی می‌کنند، همچنان شاهد نقش اساسی انجمن الرسول الاعظم در خدمت به منافع سیاسی، اقتصادی و اجتماعی ایران در منطقه هستند.

در ژانویه ۲۰۲۰، نمایندگان وزارتخانه‌های آموزش و پرورش سوریه و ایران تفاهم‌نامه‌ای را در دمشق امضا کردند. این تفاهم‌نامه که بلادرنگ لازم‌الاجرا بود، سرفصل‌های تبادل تخصص علمی و آکادمیک بین ایران و سوریه و همچنین ارائه خدمات فنی و مهندسی ایران برای بازسازی مدارس سوریه را مشخص می‌کند. تاکنون دست‌کم یازده توافق‌نامه آموزشی و فرهنگی بین ایران و رژیم اسد منعقد شده است.^{۶۷} محسن حاجی‌میرزایی، وزیر آموزش و پرورش ایران، بر اهمیت گنجاندن مطالعات زبان و فرهنگ فارسی در نظام آموزش سراسری سوریه برای «تعمیق و تحکیم» جنبه‌های همکاری دو کشور تأکید کرد. به همین ترتیب، عماد العزب، وزیر آموزش و پرورش سوریه، پس از امضای تفاهم‌نامه اظهار داشت که این

جذب دانشجویان بالقوه، جوانان سوریه را تحت فشار قرار می‌دهد تا در رویدادهای اجتماعی، مراسم مذهبی و مسابقات ورزشی که سپاه برگزار می‌کند، شرکت کنند. در ازای مشارکت، دانش‌آموزان وام تحصیلی و کمک مالی دریافت می‌کنند. صدها دانش‌آموز سوریه در همه مقاطع تحصیلی حتی به ایران سفر کرده‌اند تا از بورسیه‌های تحصیلی جذاب برخوردار شوند. فراتر از امور تحصیلی، مردم محلی گزارش می‌دهند که سپاه به امامان مساجد فشار می‌آورد تا در مناطقی با اکثریت جمعیت سنی مانند جنوب شرقی دیرالزور طبق آیین شیعه اذان بگویند. امتناع ساکنان و امامان از این کار معمولاً مجازات زندان دارد.

مجبور کردن مردم سوریه به تسلیم در برابر این برنامه‌ها فقط به مناطقی که از جنگ آسیب دیده‌اند محدود نمی‌شود.

در واقع، تاکتیک‌های نفوذ ایران، به لطف کمک‌های شخصیت‌های گذشته و حال در رژیم اسد، به شهرهای مهم ساحلی و حومه شهرها نیز رسیده است. در اوایل دهه ۱۹۸۰، تهدیدهای فزاینده محلی از سوی اخوان المسلمین سوریه باعث شد که جمیل الاسد، برادر بزرگ حافظ اسد، «جمعیت المرتضی» را تأسیس کند. هدف این سازمان خیریه این بود که با تقویت علوی‌گری، مرتبط کردن آن به تشیع اثنی عشری و آرمان‌های انقلاب اسلامی ۱۹۷۹ ایران به مقابله با ایدئولوژی شاخه سوریه اخوان المسلمین بپردازد. این موسسه خیریه از جمله اولین جمعیت‌هایی بود که چنین فعالیت‌های تبلیغی انجام می‌داد، و خود رژیم اسد در برابر تهدیدات داخلی از آن حمایت مالی می‌کرد.

جمعیت المرتضی برای طیف وسیعی از پروژه‌ها از مراجع شیعه در ایران و عراق پشتیبانی مالی دریافت کرد و ده‌ها حسینیه را در لاذقیه و طرطوس، که اکثر علویان در آن ساکن هستند، تأمین مالی کرد و، همچنین، صدها علوی را برای مطالعه تشیع اثنی عشری به قم در ایران فرستاد.

علاوه بر آن، جمعیت المرتضی معتقدان اسماعیلی مذهب را در حماه، از جمله در شهرک‌های مسیاف و سلامیه، هدف تبلیغ قرار داد. همچنین، این خیریه با توسل به شیوخ سالخورده و مورد احترام علوی و دیگر چهره‌هایی که به تعالیم مکتب جعفری اعتقاد داشتند، بر پیوند علویان با محور ایران و هلال شیعی متمرکز شد. حافظ اسد حتی برخی مواقع در تلاش برای گسترش پایگاه عمومی خود، به روحانیون شیعه در رادیو و تلویزیون ملی امکان پخش برنامه می‌داد. به‌علاوه، این موسسه خیریه با کمک‌های انسان‌دوستانه و ارائه خدمات اجتماعی در دیرالزور، درعا، قامیشلی و سایر مناطق در پی جلب حمایت رهبران طوایف سنی و شیعه برمی‌آمد. هزاران نفر از مردم بومی در سراسر سوریه از ترس پاک‌سازی فرقه ای و قومی، از نوعی که در قتل عام حماه روی داد، همکاری کردند.

بسیاری از این کودکان در کنار شبه‌نظامیان شیعه در مناطق مختلف سوریه می‌جنگند و در خط مقدم کشته می‌شوند. «کشافات الولایه» یکی دیگر از سازمان‌های پیشاهنگی پسرانه و دخترانه مستقر در سیده زینب است. بر اساس صفحه فیس‌بوک این سازمان، تاریخ تأسیس آن به اکتبر ۲۰۱۴ برمی‌گردد و فعالیت‌هایی مشابه انجمن پیشاهنگی مهدی انجام می‌دهد.^{۷۰} این گروه‌ها علاوه بر جذب سرباز کودک، به قاچاق دختران جوان، و اجبار آنها به عروسی در سن کودکی، بدنام‌اند.

برای هدف گرفتن دانشجویان دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی در سوریه، ایران برنامه‌های متنوعی ایجاد کرده است که برخی از آنها در اوایل دهه ۲۰۰۰ آغاز شده است. به عنوان مثال، رایزنی فرهنگی ایران در دمشق اولین بخش فارسی زبان در دانشگاه دمشق را در سال ۲۰۰۵ افتتاح کرد. سایر دانشگاه‌های دولتی سوریه در حلب، دیرالزور، حمص و طرطوس نیز از این روند پیروی کردند. تا کنون، رایزنی فرهنگی ایران دست‌کم از صد کلاس زبان فارسی در دمشق و بیش از پنجاه کلاس در لاذقیه، که دو سنگر بزرگ رژیم اسد محسوب می‌شوند، حمایت مالی کرده است. حتی در شهر طبقه در رقه، یک دانشکده مذهبی شیعه در سال تحصیلی ۲۰۰۶-۲۰۰۷ با ثبت نام صدها دانشجو افتتاح شد. موسسات مشابهی نیز در حسکه، ادلب و جاهای دیگر تأسیس شده است.^{۷۱}

سپاه پاسداران انقلاب اسلامی نیز، از طریق مرکز فرهنگی خود در استان استراتژیک دیرالزور، در برنامه‌های تحصیلی تعدادی از مدارس نفوذ کرده است. از جمله آنها مدارس البوکمال و حومه آن مانند مدرسه حطین، ثانویه الشریعه و مدرسه البنات است. این مدارس علاوه بر مدارس روستاهای السُکریه، الهری و السوئیعیه در شهرهای میادین و دیرالزور هم برقرار است و کلاس‌های آموزش زبان فارسی و تاریخ به برنامه درسی‌شان تحمیل شده است.^{۷۲}

مرکز فرهنگی ایران در دیرالزور همچنین از مرمت و بازسازی مدارس تخریب‌شده حمایت مالی کرده است. این مرکز در تلاش برای

مدرسه رسول اعظم، قرداحه، لاذقیه

شهرها، افراد معتمد را به خدمت می‌گرفتند.^{۷۳}

همان‌طور که قبلاً ذکر شد، ایران حتی گاهی اوقات زیارتگاه‌های شیعی را بر فراز مکان‌های مقدس اهل سنت یا نزدیک به آن می‌سازد؛ مانند زیارتگاه عین علی در دیرالزور. این اقدامات با هدف ایجاد مشروعیت دینی محلی، به ویژه در مناطق مهم استراتژیک سوریه، انجام شده است. امامزاده‌ها و مساجد همچنین به عنوان مراکز آموزش شیعه اثنی‌عشری مورد استفاده قرار می‌گیرند.^{۷۴} تعدادی از مساجد مانند مسجد امام علی بن ابی‌طالب و الزهرا در دمشق تحت مدیریت رژیم ایران قرار گرفتند و در نتیجه محله‌های اطراف آن مانند زین‌العابدین و الجوره به محل سکونت خارجیان شیعه و افراد محلی که به مذهب شیعه روی آورده بودند، تبدیل شدند.

نفوذ از طریق امداد و ایجاد زیرساخت

ایران بسیار متکی به سوریه است و از روابط خود با رژیم اسد بسیار سود می‌برد. سوریه نیز تنها کشور در جهان عرب است که روابط

شخصیت‌های مردمی مانند آیت‌الله محمدحسین فضل‌الله، روحانی برجسته شیعه اثنی‌عشری از لبنان، در این مأموریت به رژیم اسد پیوستند. این موسسه خیریه امنیت اعضای خود را تضمین می‌کند و فرصت‌های شغلی و سایر امتیازات، مشابه با امتیازاتی که حزب بعث به اعضایش ارائه می‌دهد، به آنها اعطا می‌کند. این موسسه در اواسط دهه ۱۹۸۰ بسته شده بود اما پس از قیام سوریه در سال ۲۰۱۱ توسط شیخ فاضل غزال و پسرانش دوباره فعال شد.

در سال ۲۰۱۴، خبرگزاری‌های محلی گزارش دادند که علی‌اکبر ولایتی، مشاور ارشد رهبر ایران، چندبار اظهار داشته است که ایران به ویژه با توجه به «نابودی» طالبان و صدام حسین، یعنی دو رقیب بزرگ رژیم ایران، نسبت به مرزهای خود احساس «امنیت» می‌کند. ایران اکنون می‌توانست بر بلندپروازی‌های منطقه‌ای خود به ویژه داشتن «نقش حیاتی در سوریه» تمرکز کند، که شامل هر دو رویکرد قدرت نرم و سخت است. در نتیجه، مبلغین شیعه با تشویق مقامات سوریه، بیشتر از پیش در سراسر سوریه دیده می‌شدند و برای تأسیس صدها موسسه مذهبی خود از جمله حسینیه و حوزه، و همچنین مدارس، کتابخانه‌ها و نمایشگاه‌های کتاب و مراکز فرهنگی در بسیاری از

پشاهنگان امام‌المهدی، دمشق

پشاهندگان الولایه، دمشق؛ تصویر سمت چپ پایین، رئیس جمهور اسد در کنار حسن نصرالله، دبیرکل حزب الله

به این ترتیب، اولویت کار بازسازی و کمک رسانی در سوریه به آنها اعطا شد. علی‌رغم تغییر نگران‌کننده بافت جمعیتی محلی با اجرای پروژه‌های ایران، که گزارش‌های متعدد کنشگران ضد رژیم سوریه و روزنامه‌نگاران گواه آن است، محمد سامر الخلیل، وزیر اقتصاد و تجارت سوریه، جهت امضای توافقنامه‌های مربوط به این پروژه‌ها به طور منظم با همتای خود در تهران دیدار می‌کند.^{۷۸} به‌علاوه، خلیل اغلب بر «آرزوی بزرگ» ایران و سوریه برای توسعه بیشتر روابط، به ویژه روابط اقتصادی، تأکید دارد. وی همچنین با اشاره به اهمیت همکاری بین دو بانک مرکزی سوریه و ایران - با توجه به تحریم‌های بین‌المللی - خواستار افتتاح بانک‌های مشترک است.^{۷۹}

در استان دیرالزور که موقعیت استراتژیک مهمی دارد، ایران توسعه بسیاری از زیرساخت‌های مهم دولتی و خصوصی را در دست گرفته است. برخی از آنها در حوزه بهداشت عمومی هستند، مانند «بیمارستان طب مدرن» در میادین که سپاه پاسداران در آن به درمان جنگجویان و شبه‌نظامیان شیعه می‌پردازد. ایران تاسیسات پزشکی خاص خود را هم از جمله بیمارستان القصور در شهر دیرالزور بنا کرده است. روزنامه‌نگاران محلی گزارش می‌دهند که موسسات پزشکی در دیرالزور مستقل از ایران یا شبه‌نظامیان شیعه نمی‌توانند فعالیت کنند و بومیان سوری دیرالزور بدون تأیید سپاه یا وابستگان محلی آن نمی‌توانند برای درمان در چنین مراکزی پذیرش شوند.

افزون بر این، ایران از نیاز فراوان مردم محلی و فریاد کمک‌خواهی آنان سوءاستفاده می‌کند و با روش‌های غیررسمی ایدئولوژی خود را به آنها تلقین می‌کند. تضعیف پوند واحد پول سوریه، همراه با فقدان امنیت و شرایط دشوار زندگی، به ایران مجال داده تا حمایت جوامع محلی در دیرالزور را جلب کند. سازمان‌های ایرانی با ماهیت فرقه‌ای به خانواده‌های نیازمند کمک اضطراری و امکان مالی جهت ساخت و ساز اعطا می‌کنند ولی در عوض وفاداری آن‌ها و آمادگی‌شان برای پذیرش آموزه‌های شیعی و ارزش‌ها و شیوه‌های زندگی شیعه اثنی‌عشری را انتظار دارند.

سپاه پاسداران همچنین با ارائه مشوق‌های مالی جذاب، جوانان سوری را در صفوف شبه‌نظامیان خود جذب می‌کند. گرویدن به شیعه بر خورداری از امتیازات اضافی را تضمین می‌کند و سنی‌های جوان راهی جز تغییر کیش ندارند. به گفته مردم محلی، اقدامات مالی منظم سپاه بسیار برتر از ساختار تامینی «آشفته و ورشکسته» رژیم اسد است.^{۸۰} هزاران سوری محلی به این روش استخدام شده‌اند و صدها جنگجوی شیعه به همراه خانواده‌هایشان در خانه‌هایی اسکان یافته‌اند که تجار ایرانی ضمانت، خریداری و اداره می‌کنند.^{۸۱}

تهران از شیوخ جماعت و رهبران قبیله البقاره و شبه‌نظامیان «ارتش عشایری» حمایت مالی می‌کند. صالح محمد اسماعیل البعاج، یکی از بزرگان قبیله بعاجین در میادین، متحد اصلی تهران در گسترش

نزدیک خود را با تهران حفظ کرده است. این موضوع درباره عراق یا لبنان مصداق ندارد، دست‌کم می‌توان گفت روابط این دو کشور با ایران در سطح روابط ایران با سوریه نیست. سوریه آنچه را که ایران برای آرمان‌های هژمونی طلبانه خود در خاورمیانه نیاز دارد، فراهم می‌کند و ایران سوریه را بخش لاینفک «محور مقاومت» شیعی در برابر «شیطان بزرگ» یعنی آمریکا و «شیطان کوچک» یعنی اسرائیل تلقی می‌کند. در واقع، این روایت برای حفظ حمایت داخلی از اقدامات ایران در منطقه اساسی است. ایران از زمان آغاز جنگ داخلی سوریه هزاران جنگجوی شیعه و شبه‌نظامی را به سوریه اعزام کرده است، اما فعالیت ایران در این کشور جنگ‌زده محدود به حمایت نظامی نیست. در حقیقت، حضور نظامی ایران در سوریه به تحکیم موقعیت برنامه‌ها و پروژه‌های اقتصادی بلندمدت این کشور برای دهه‌های آینده کمک می‌کند. رژیم اسد هم بدون این رابطه نمی‌تواند به حیات خود ادامه دهد: حمایت ایران از اسد از نظر نظامی، مالی و اقتصادی برای رژیم وی بنیادین است. ایران از طریق چنین دخالت‌هایی است که مستقیماً بر وضعیت امور در دمشق تأثیر می‌گذارد.

ایران در دهه گذشته، تحت پوشش روابط فرهنگی و همکاری خیریه، علاقه بسیاری به گسترش ریشه‌های خود در سوریه نشان داده و آن را از طریق پروژه‌های زیرساختی پیش برده است؛ پروژه‌هایی که نه تنها شامل املاک و مستغلات، بیمارستان‌ها و هتل‌ها می‌شود، بلکه زیرساخت‌های ارتباطات و تاسیسات برق را نیز دربر می‌گیرد.^{۷۵} به‌علاوه، ایران از بخش‌های امنیت، فناوری اطلاعات، کشاورزی، آب، نفت و گاز، غذا و نوشیدنی و مانند آن حمایت مالی می‌کند.^{۷۶} موسسات خیریه و انجمن‌های ایرانی در حال انتقال به مناطق جنگ زده سوریه هستند تا با ارائه کمک‌های مالی، مواد خوراکی (از جمله برنج، آرد و شکر)، دارو و دیگر اقلام، حمایت مردم محلی را خریداری کنند. وزارت راه و شهرسازی ایران حتی با تعهد برای ساخت دویست هزار واحد مسکونی دمشق در فاز اول، وارد بازار مسکن سوریه شده است.^{۷۷}

چنین اقداماتی در واقع در پایتخت سوریه روی می‌دهد، ولی در شهرهای بزرگ استراتژیک از جمله حلب، دیرالزور، حمص و رقه نیز در حال انجام است (هر چند این فعالیت‌ها در رقه در مقیاس کوچک انجام می‌شود، چون بیشتر مناطق متعلق به نیروهای دموکراتیک سوریه است). ایران همچنین با همکاری تجار محلی، چهره‌های مردمی، امامان مساجد و مقامات محلی که به تسهیل اجرای پروژه‌ها کمک می‌کنند، شهرهای با اکثریت سکنه علوی از جمله قرداحه، زادگاه خانواده اسد، را برای خرید املاک و مستغلات و سرمایه‌گذاری هدف فعالیت قرار می‌دهد. بشار اسد برای حمایت از برنامه‌های ایران، در دسامبر ۲۰۱۸، قصد خود را برای اعطای امتیازات ویژه به شرکت‌های دولتی و خصوصی ایرانی به طور علنی اعلام کرد و،

اقلام مختلفی است که برای بازسازی مهم هستند. یک مقام برجسته سپاه در دسامبر ۲۰۱۸ اظهار داشت که سپاه پاسداران به تسهیل کار شرکت‌های خصوصی و دولتی ایرانی که علاقه‌مند به پیگیری تلاش‌های بازسازی در سوریه باشند، کمک خواهد کرد.

از سال ۲۰۱۵ به این سو، دمشق نمایشگاه «بازسازی سوریه» را برگزار می‌کند، که صدها نفر از تجار ایرانی در آن شرکت می‌کنند.^{۸۳} نمایشگاه ۲۰۲۰ به دلیل بحران کووید-۱۹ به سال ۲۰۲۱ موکول شد. اما در آگوست ۲۰۱۹، پیش از نمایشگاه تجاری آن سال، محمدرضا مودودی، رئیس سازمان توسعه تجارت ایران، ادعا کرد که کشورش در بهار ۲۰۱۹ معادل ۱۱.۵ میلیارد دلار کالا به سوریه داده است.

معاملات ایران با سوریه از طریق خطوط اعتباری انجام می‌شود. ایران ادعا می‌کند ۲۰ میلیارد دلار اعتبار برای فروش نفت و ۸ میلیارد دلار اعتبار برای بازسازی اختصاص داده است و، به علاوه، به توسعه بیش از ۱۲۰۰۰ جریب (معادل ۴۸۵۶ هکتار) پروژه کشاورزی کمک کرده است. اگرچه مشخص نیست این ادعاها چقدر با واقعیت مطابقت دارد، اما ایران می‌تواند از این ادعاها استفاده کند تا اقتصاد سوریه را برای دهه‌ها گروگان خود نگه دارد؛ حتی اگر سوریه وام‌های اعطایی را پرداخت نکند. این اتفاق کمابیش در دهه ۱۹۸۰ رخ داد و سوریه میلیاردها دلار بدهی بابت دریافت نفت ارزان قیمت از ایران را نپرداخت. در واقع، ایران بقای اقتصادی سوریه را از آغاز جنگ داخلی، که باعث کاهش تجارت با ترکیه و دیگر بازیگران منطقه‌ای شده، تضمین کرده است. تجارت آزاد با تهران و فروش نفت خام ایران به سوریه افزایش یافته در حالی که هزینه‌های گمرکی به نفع ایران کاهش یافته است. به گفته منابع محلی، فروش نفت در مارس ۲۰۱۵ بیش از ۱۲۵۰۰۰ بشکه در روز بوده است و طی ۹ سال گذشته، سوریه به طور متوسط ۷۰۰۰۰ بشکه نفت در روز دریافت کرده است که تقریباً نیمی از نیاز این کشور است.^{۸۴} در سال ۲۰۱۹، تجارت ایران با سوریه در پنج ماه اول سال شمسی ۲۵ درصد افزایش یافت.^{۸۵} به علاوه، ایران تقریباً هر سال توافق‌نامه جدیدی جهت گشودن خط اعتباری برای سوریه امضا می‌کند. در اوایل جنگ داخلی، ایران یک میلیارد دلار خط اعتباری به سوریه اعطا کرد که توسط پارلمان سوریه تصویب شد. بعداً، ایران خط اعتباری دوم را به ارزش ۳.۶ میلیارد دلار برای خرید فرآورده‌های نفتی اختصاص داد.^{۸۶}

«دمشق الشام القابضه» سازمان دیگری است که رژیم اسد با همکاری بخش تجارت ایران تاسیس کرده است.^{۸۷} دمشق الشام القابضه در دسامبر ۲۰۱۶ با مدیریت رامی مخلوف، بزرگترین سرمایه‌دار سوریه، فعالیت خود را آغاز کرد و هولدینگی است که به مثابه چتری برای انواع کسب‌وکارهای زیر مجموعه‌اش عمل می‌کند و دارای ارتباطات خارجی است. این شرکت در زمینه املاک در دمشق و مدیریت آن سرمایه‌گذاری می‌کند و، در عین حال، از پروژه‌های تجاری و اقتصادی دیگر در سایر مناطق کشور هم حمایت مالی

کامیون‌های ایرانی در حال کمک‌رسانی به سوری‌ها (مکان نامعلوم)

شیعه اثنی‌عشری، با همکاری مرکز فرهنگی ایران در دمشق، دانسته می‌شود. این شخصیت‌ها غالباً پشتیبانی اطلاعاتی و امنیتی برای تسهیل در رفت‌وآمد نیروهای ایران و نیروهای نیابتی ایران در استان دیرالزور فراهم می‌کنند. گزارش‌های محلی حاکی از آن است که به لطف تلاش‌های ایران، فقط در یک روستا به نام حطله بیش از سه هزار نفر از ساکنان به مذهب تشیع روی آورده‌اند. شهرک‌های دیگری در استان، مانند کسری و الصعوه و المعال، نیز شاهد تأثیرات نفوذ ایران هستند.

افراد محلی که محروم از داشتن پول نقد هستند، معمولاً مجبور به تسلیم در برابر خواسته‌های سپاه می‌شوند؛ از جمله شرکت در مراسم و آیین‌های شیعیان در حسینیه‌های محلی که در آنها اهدای جوایز و کمک به یتیمان، زنان و خانواده‌های شهدا صورت می‌پذیرد. تهران حتی در برخی مناطق دیرالزور، از جمله البوکمال، سوخت رایگان میان مردم محلی نیازمند توزیع می‌کند.^{۸۲} در چند سال گذشته، ایران برای یافتن راه‌های همکاری بیشتر، شیوخ قبایل و امامان رقه و دیرالزور را به تهران دعوت کرده است. کنشگران ضد رژیم گزارش می‌دهند که به برخی از شیوخ در ازای وفاداری ایشان، ماشین و پول پیشنهاد می‌شود. ایران از اقدامات اقتصادی و اجتماعی متنوعی در سوریه حمایت مالی می‌کند و علاقه و تعهد زیادی به بازسازی نشان داده است. کنفرانس‌های اقتصادی، برگزاری کارگاه‌ها و سایر فعالیت‌ها به تقویت نفوذ تهران بر دمشق کمک می‌کند. برخی از مقامات ایرانی اظهار داشته‌اند که بازار سوریه یکی از بهترین گزینه‌های تهران برای کاستن از شدت تحریم‌های ایالات متحده است و توافقات برای سرمایه‌گذاری بلندمدت در سوریه یک بازار پایدار برای رژیم ایران فراهم می‌کند. به گفته امیر امینی، معاون وزیر راه و شهرسازی ایران، سرمایه‌گذاران ایرانی در پروژه‌های بازسازی در سوریه به ارزش ۶۰۰ میلیارد دلار مشارکت دارند. این پروژه‌ها شامل سرمایه‌گذاری در تولید فسفات و سیمان و همچنین ساخت و تولید

املاک خصوصی [ورهاشده] خود را احراز کنند.

این قانون بعداً در نوامبر ۲۰۱۸ (قانون ۴۲) اصلاح شد و، بدین ترتیب، به سوری‌ها حداکثر تا یک سال فرصت داد تا املاک خود را مطالبه کنند.^{۸۸} با این حال، صرف‌نظر از این اصلاحیه، رژیم اسد و ایران در برنامه‌های خود برای پاکسازی قومی در سراسر سوریه، به ویژه در اطراف دمشق، که محل بیشتر مناطق تعیین شده برای بازسازی بود، بسیار پیش بودند. جنگ داخلی بیش از نیمی از جمعیت ۲۲ میلیون نفری قبل از جنگ سوریه را مجبور به ترک خانه‌های خود نموده است. رژیم اسد نیز جهت اجرای برنامه‌هایش برای تغییر ساختار جمعیتی، زمین‌های آوارگان را به حراج گذاشته است.^{۸۹}

هولدینگ دمشق الشام القابضه در حال حاضر دو پروژه چندمیلیون دلاری در دمشق در دست اقدام دارد که هم در خدمت طرفداران و حامیان وفادار رژیم اسد است و هم در خدمت شبه‌نظامیان شیعه ایران و خانواده‌های آن‌ها. پروژه اول طرح شهرک لوکس «ماروتا سیتی» در ناحیه پشت سفارت ایران موسوم به بساتین الرازی در کُفرسوسه است. این منطقه که پیش‌تر مرکز اعتراضات قیام سوریه در سال ۲۰۱۱ بود، محل زندگی اکثر افراد طبقه کارگر این شهر است. بنا بر بیانیه‌های رژیم اسد، هدف این پروژه تأمین ۱۲۰۰۰ واحد مسکونی برای بیش از ۵۰۰۰۰ نفر است که هم وفادار به ایران و هم وفادار به دولت سوریه هستند. جالب است که ماروتا در زبان سریانی به معنای «حاکمیت» یا «میهن» است.^{۹۰}

پروژه دوم، که چهار برابر پروژه ماروتا سیتی است، در واقع ادامه پروژه اول است که در مناطق جنوبی دمشق (از جمله القدم، العسلی، بییلا، بیت سحم، شارع الثلاثین، سیدی مقداد و یلدا) گسترده است و تا عقربا در شرق و السبینه و سیده زینب در جنوب امتداد می‌یابد. این پروژه به نام شهرک «باسیلیا» به بازار عرضه می‌شود و طرفه آنکه در زبان سریانی به معنی «بهشت» است.^{۹۱} این دو پروژه باعث از بین رفتن زمین‌های کشاورزی و باغ‌های چند صد ساله شده و هزاران نفر از ساکنان محلی بدون دریافت هیچ‌گونه غرامت در قبال املاک و زمین‌های تخریب شده خود از املاک‌شان بیرون رانده شده‌اند.^{۹۲}

به‌علاوه، گفته می‌شود که ایران برای اینکه از نفوذ خود حتی در صورت سرنگونی اسد اطمینان حاصل کند، برخی محله‌ها را در دمشق به طور کامل خریداری کرده است.^{۹۳} تخریب گسترده در مناطقی که رژیم اسد در داخل و اطراف پایتخت از شورشیان گرفته چند سالی است در جریان است. این مناطق شامل القابون، برزه، داریا و جوبر است که همه در قیام سوریه در اوایل بسیار فعال بودند. این رژیم قصد تغییر جمعیت بومی را دارد و این کار را از طریق پروژه‌های شیعیان در اعیان‌سازی محلات انجام می‌دهد که سبب بیرون راندن خانواده‌های اهل سنتی می‌شود که علیه اسد قیام کرده

می‌کند. کنشگران محلی سوری گزارش می‌دهند که اگرچه دمشق الشام القابضه ادعا می‌کند که در حال «بازسازی» سوریه است، در واقع در پشت پرده، به کار فروش بسیاری از زمین‌ها، املاک و زیرساخت‌های دمشق به نهادهای ایرانی مشغول است. سپس این نهادها تعدادی پروژه مانند پروژه‌های محلات تاریخی سنی نشین نزدیک مسجد اموی در شهر قدیم دمشق را اجرا می‌کنند.

فرمان قانونگذاری شماره ۶۶ که بشار اسد در سال ۲۰۱۲ برای خصوصی‌سازی زمین‌های ملی در استان دمشق صادر کرد، انجام چنین پروژه‌هایی را با توجه به کمبود سرمایه موجود و کمبود ظرفیت برای بازسازی در استان امکان‌پذیر ساخت. این مصوبه اختیارات گسترده‌ای به شرکت‌های هولدینگ اعطا می‌کند و حتی آنها را از بازرسی، حسابرسی و الزامات حقوقی معاف می‌کند.

علاوه بر مخلوف، سایر تجاری که دارای روابط نزدیک با ایران هستند نیز در این اقدامات نقش دارند؛ از جمله سامر الفوز و مازن التریزی. با مجوز رژیم طی این فرمان، ایران از موقعیت دمشق برای اجرای آنچه مردم محلی «فعالیت‌های مشکوک» در سراسر استان، از جمله مناطق اطراف سفارت ایران، می‌دانند بهره‌برداری کرده است. در زیر مجموعه دمشق الشام القابضه چندین شرکت ساختمانی کوچکتر -از جمله رامک، امان دمشق و روافد- وجود دارد که همه آنها به مخلوف تعلق دارند. به‌علاوه، طبق قانون جنجالی شماره ۱۰ که در آوریل ۲۰۱۸ صادر شد، سوری‌ها فقط یک ماه فرصت داشتند که مالکیت

در متن این پوستر در وصف وحدت ایران و سوریه آمده است: «ما در جنگ، تخریب‌ها و سیل با هم هستیم.»

بودند. برای تنبیه بیشتر، به این خانواده‌ها هیچ مسکن جایگزینی هم پیشنهاد نمی‌شود. در این مناطق، قتل عام هزاران نفر که در اعتراضات مسالمت‌آمیز شرکت داشتند نیز صورت گرفته است؛ اگرچه ایران و رژیم اسد با ساختن شهرک‌های جدید بر روی گورهای جمعی شواهد را پنهان می‌کنند.

بر کسی پوشیده نیست که هدف تهران ایجاد پایگاهی در اطراف پایتخت سوریه مشابه ضاحیه در حومه جنوب بیروت است؛ جایی که مسلمانان شیعه وفادار به ایران و سوریه اکثریت را تشکیل می‌دهند. نفوذ ایران به اعضای پارلمان سوریه معروف به مجلس خلق (مجلس الشعب) نیز رسیده است. به گفته یکی از اعضای جداشده از پارلمان، ایران برای محافظت از اقدامات اقتصادی «مشکوک» خود در سوریه، به ویژه اقدامات مربوط به خرید زمین و املاک و مستغلات، درخواست مصونیت کرده است.^{۹۴} ایران با امضای قراردادهای مشترک با مقامات سوریه برخی پروژه‌ها را از طریق وزارتخانه‌های سوریه اجرا می‌کند. افزون بر این، سرمایه‌گذاری‌های ایران در سوریه فقط از طریق رژیم اسد انجام نمی‌شود. گروه‌های شیعه و شهروندان حقیقی سوریه نیز به بازرگانان و مقامات ایرانی زمین می‌فروشند. حتی اگر رژیم اسد سقوط کند، این استراتژی ادامه حضور ایران را به عنوان یک بازیگر مهم اقتصادی در سوریه تضمین می‌کند.

یک شرکت ساختمانی مشابه به نام «جهاد البناء» با بودجه ایران از سال ۲۰۱۳ به طور رسمی در سوریه حضور داشته است.^{۹۵} پروژه‌های این شرکت از ارائه کمک و خدمات تا بازسازی، به ویژه در مناطق اطراف دمشق مانند سیده زینب و هُجیره، را شامل می‌شود. جهاد البناء با حضور فزاینده در سراسر کشور یکی از مهم‌ترین نهادهای اقتصادی و نیکوکاری ایران در سوریه است. علاوه بر دمشق، جهاد البناء دفاتری در حلب، دیرالزور، درعا و حُمص هم دارد. برخی از افراد محلی حتی اظهار می‌دارند که جهاد البناء با انحصار خدمات و اقدامات اقتصادی، از نظر اجتماعی-اقتصادی جایگزین رژیم اسد در مناطقی مانند حطله و مرات در دیرالزور شده است. به عنوان مثال، ایران ۸ میلیارد دلار برای بازسازی زیرساخت‌های ارتباطی سوریه از جمله در قسمت جنوبی این کشور (به ویژه درعا) اختصاص داده است.^{۹۶} جهاد البناء پروژه‌های بزرگی مانند بازسازی مدارس و راه‌ها در حلب و دیرالزور و همچنین کمک به افراد وفادار به رژیم اسد و تهران را اجرا کرده است. در چند سال گذشته، جهاد البناء زمین و املاک محلی را تصرف کرده است. در عوض، این شرکت برای جماعت‌های منطقه کمک و خدمات پایه ارائه می‌کند. بیشتر زمین‌ها و املاک اشغال‌شده و ارزان خریداری‌شده در مجاورت زیارتگاه‌های شیعه در حلب، دمشق و دیرالزور واقع شده‌اند. این شرکت ایرانی از چنین مکان‌هایی برای تغییر جمعیتی محل بهره‌برداری می‌کند. جهاد البناء را شخصیت‌های سپاه و حزب الله اداره می‌کنند و با نیروهای

دفاعی سوریه در محل ارتباط دارد. از این طریق، جهاد البناء می‌تواند به کسب‌وکارهای محلی نفوذ کند و فعالیت‌های ژئواستراتژیک و امنیتی خود را در سرزمین‌های سوریه راحت‌تر پنهان کند. افراد محلی در منطقه استراتژیک دیرالزور گزارش داده‌اند که جهاد البناء در البوکمال دفتر دارد. این شرکت در آنجا و در حومه غربی میدین به احداث پایگاه‌های سپاه کمک می‌کند. این دفتر، همچنین، خرید املاک توسط تجار ایرانی را هماهنگ می‌کند و به مردم محلی کمک‌های مالی و پزشکی ارائه می‌دهد. طبق گفته شخصیت‌های قبایل محلی، جهاد البناء در پشت کار انسان‌دوستانه پنهان می‌شود، در حالی که هدف واقعی آن در سوریه کمک به تهران برای به دست آوردن کنترل مسیرهای اصلی مرزی است. از جمله این مناطق مسیر البوکمال است از شمال به ایستگاه پمپاژ نفت T-2 در میدین؛ سپس از غرب به تیاس، محل استقرار ایستگاه پمپاژ T-4 و پایگاه هوایی سوریه، و سرانجام به دره بقاع که مهم‌ترین پایگاه حزب الله در لبنان است.^{۹۷} وزارت صنایع سوریه فعالیت‌های جهاد البناء را در این زمینه تسهیل می‌کند.^{۹۸}

جهاد البناء برای کاشتن بذر اهداف خود در سوریه و رشد آنها می‌کوشد با تهیه سبد غذایی برای مردم نیازمند سوریه - به عنوان هدیه از طرف مردم ایران - نظر آنان را جلب کند و به حمایت از بیمارستان‌های محلی و تأسیسات پزشکی در مناطقی می‌پردازد که از جنگ آسیب دیده‌اند. برای نمونه، جهاد البناء بیمارستان شهدای حلب را در سال ۲۰۱۷ تأسیس کرد. در سال ۲۰۱۸، یک ایستگاه برق ۲ میلیون دلاری در نزدیکی روستاهای بُبل و الزهرا ساخت. جهاد البناء در پروژه‌های عمومی نیز فعالیت دارد و با ارائه دستمزدهای رقابتی کارگران سوری را جذب می‌کند.

وارد شدن اسم آن در لیست تحریم وزارت خزانه داری ایالات متحده در سال ۲۰۰۷ و تحریم‌های اعمال شده بر آن در سال ۲۰۱۷ مانع فعالیت‌های جهاد البناء در سوریه نشده است. در عوض، این شرکت با پررویی پرچم ایران را در هنگام رویدادها برافراشته می‌دارد و تصاویر رهبران ایران را بر روی کمک‌های مالی و هدایای توزیع‌شده چاپ می‌کند. این شرکت، همچنین، آشکارا برای خانواده‌های سپاهیان، حزب الله سوریه، لواء فاطمیون و حرکت النجبا در زمین‌های متصرفی خود در سوریه مسکن می‌سازد. به علاوه، جهاد البناء به این شهره است که از طریق خدمات خیریه‌ای که به خانواده‌ها و یتیمان آسیب‌دیده از جنگ ارائه می‌دهد، ایدئولوژی شیعی را به کودکان سوری تلقین می‌کند. برای نمونه، الفرات که یک موسسه خیریه با شعبه‌هایی در سوریه و دیگر کشورهای خاورمیانه است در خدمت تامین منافع ایران در منطقه است. دفتر دمشق آن در نزدیکی سفارت ایران، در محله المزه واقع شده است. الفرات از دستورات عمل‌های جهاد البناء در مورد سازماندهی رویدادهای اجتماعی، مسابقات ورزشی، سفرهای میدانی و راهپیمایی‌های

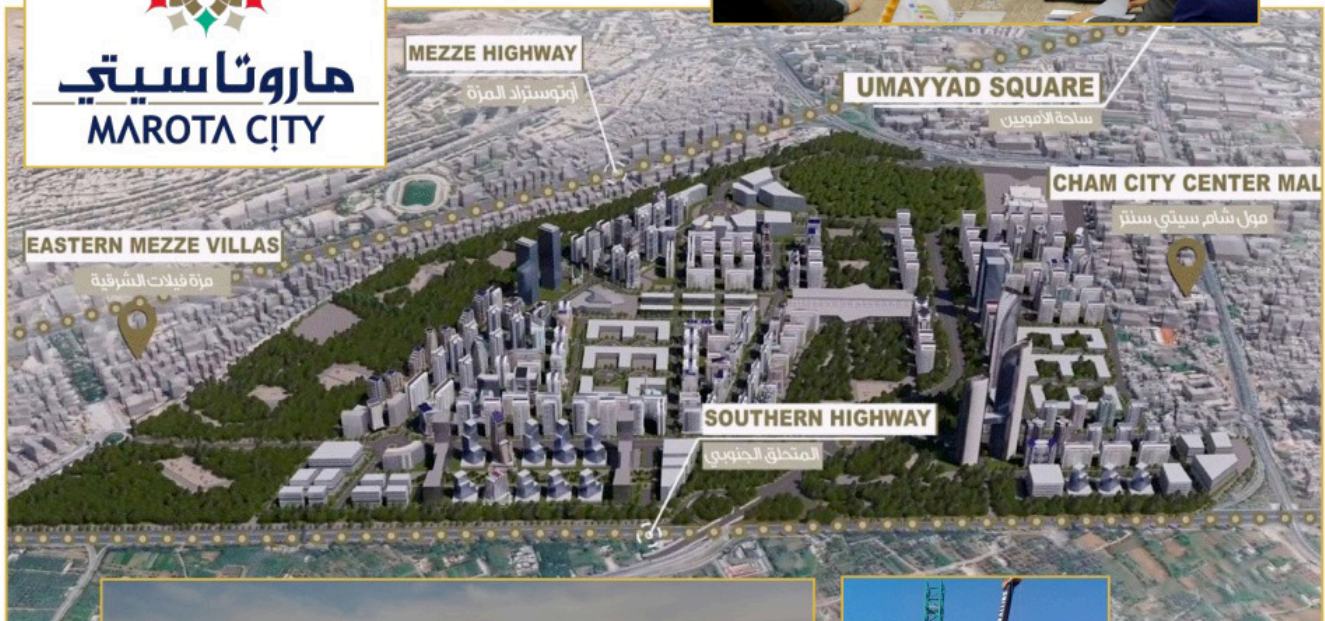
العرين الإنسانية) تغییر یافت.^{۱۱} این بنیاد در لاذقیه که محل تاسیس آن بود، با نام جدید خود به علویان معرفی شد که به زبان عربی به معنای «بیشه شیر» است.

نام خود اسد هم در عربی به معنی «شیر» است؛ بنابراین نام جدید بنیاد بر این تاکید دارد که خانواده اسد مسئول آن هستند نه مخلوف‌ها. گذشته از بحث نام، این بنیاد صرفاً یک خیریه مدنی محسوب نمی‌شود. بنیاد العرین با اینکه مدعی است مختص به تأمین غذا و دارو برای علویان کم‌بضاعت است، در حقیقت شبه‌نظامیانی دارد که در خط مقدم جبهه در کنار نیروهای نظامی رژیم و همچنین سپاه

پشتیبانی از رژیم اسد پیروی می‌کند. صدها کودک سوری در چنین فعالیت‌هایی شرکت می‌کنند.

جمعیت البستان، که پیشتر از آن یاد کردیم، یکی دیگر از سازمان‌های کلیدی است که در سال ۱۹۹۹ در روستای «بستان الباشا» در حومه لاذقیه تأسیس شد.^{۹۹} رامی مخلوف، پسر عموی بشار اسد، رئیس این سازمان بود تا اینکه «اسما اسد» در تابستان سال ۲۰۲۰ مسئولیت این مجموعه را برعهده گرفت تا اقدامات مخلوف را مهار کند که تهدیدی کوتاه مدت برای بشار و اسما بود.^{۱۰۰} بنا به درخواست اسما، نام بنیاد در ژوئن سال ۲۰۲۰ به «بنیاد بشردوستانه العرین» (مؤسسه

تصاویری از پروژه ماروتاسیتی. این پروژه که در منطقه‌ای کارگرنشین در دمشق واقع شده است در نظر دارد ۱۲۰۰۰ واحد مسکونی را برای بیش از ۵۰۰۰۰ نفر از کسانی که وفادار به ایران و همچنین سوری باشند بسازد.

آنچه در درعا می‌بینند تنها شکل دیگری از گسترش نفوذ نگران‌کننده ایران در سوریه است.

جمعیت البستان از طریق سه دفتر خود در درعا (المحطه، عذرا و صیدا) پوشش لازم را برای شبه‌نظامیان شیعه مورد حمایت ایران فراهم می‌کند که برخی از آنها با نیروهای رژیم اسد ادغام شده‌اند که شامل لشکر چهارم به رهبری ماهر اسد و بخش اطلاعات نیروی هوایی است که هر دو مستقیماً تحت فرماندهی ایران هستند.^{۱۲} این گروه‌ها در شهرها و روستاهایی که نفوذ در آنها برای حزب‌الله سخت است، هرج و مرج ایجاد می‌کنند. آنها همچنین وظیفه دارند زمین، ساختمان و سایر املاک را از ساکنان محلی سوریه خریداری کنند.

به‌علاوه، جمعیت البستان تحت پوشش هلال احمر سوریه و با کمک لجستیکی سپاه، کمک‌های اهدایی منطقه‌ای و بین‌المللی شامل غذا، دارو و غیره را مصادره می‌کند و در مناطق تحت کنترل رژیم به فروش می‌رساند. چنین اقداماتی، به نوبه خود، به تنش‌های فرقه‌ای و اختلافات در سوریه دامن می‌زند. ساکنان علوی در منطقه ساحلی شاهد دیگر فعالیت‌های مشکوک درآمدزایی در جمعیت البستان مانند قاچاق اعضای بدن در بازار سیاه بوده‌اند. برای این تجارت، اعضای بدن بیماران بستری در بیمارستان‌ها، که برای عمل جراحی‌های جنگی در بیهوشی هستند، بدون رضایت آنها برداشته می‌شود. در میان این بیماران اغلب سربازان رژیم اسد نیز حضور دارند.

باب الامر، محله‌ای که سابقاً اکثریت ساکنانش سنی بودند، کانون انقلاب در شهر حمص بود. به همین دلیل، این منطقه از سال ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۴ تحت محاصره و بمباران شدید رژیم اسد قرار داشت. امروز بنیاد العرین تحت ریاست اسما اسد مدعی است که «برنامه‌های بشردوستانه و بازسازی» در منطقه انجام می‌دهد.^{۱۳} اما حقیقت این است که بیشتر ساکنان سابق باب‌الامر یا از گرسنگی جان سپرده‌اند یا قتل عام یا زندانی شده‌اند و یا از آن زمان به بعد از منطقه گریخته‌اند.

و نیروهای نیابتی‌اش می‌جنگند. با آغاز قیام سال ۲۰۱۱، مخلوف دفتری را برای بنیاد در محله المزمه ۸۶ دمشق، در فاصله کمی از سفارت ایران، گشود.

جمعیت البستان برای سرکوب تظاهرات مسالمت‌آمیز در دمشق، اقدام به جذب جوانان و توزیع سلاح کرد. در سال ۲۰۱۳، شبه‌نظامیان جنگجوی این سازمان به طور رسمی در نبردهای حمه و حمص ظاهر شدند و مخالفت‌ها را به‌ویژه در محله‌های عمدتاً علوی‌نشین مانند محله الزهرا در حمص سرکوب کردند. همانطور که قبلاً بحث شد، این بنیاد از مدارس و کمپین‌های تغییر مذهب با همکاری سفارت ایران نیز حمایت مالی می‌کند.

به گفته منابع محلی، جمعیت البستان بیش از بیست و پنج هزار جنگجو و شبیهه (شبه‌نظامی) را به خدمت گرفته است. هر شبه‌نظامی به طور متوسط ۱۵۰ دلار به عنوان دستمزد ماهانه دریافت می‌کند. از سال ۲۰۱۳، این بنیاد حضور خود را در سراسر شهرهای بزرگ سوریه، از جمله حلب، درعا، حمص، طرطوس و سایر شهرها گسترش داده است و، با سرمایه‌های ایرانی، بیش از یکصد هزار نفر در زمینه‌های مختلف (نظامی، امنیتی، رسانه‌ای، امدادی و غیره) را در استخدام دارد.

نیروهای این جمعیت، همچنین، در ازای دریافت میلیون‌ها دلار از رژیم اسد و حامیان آن، از نقاط استراتژیک رژیم مانند میدان گازی الشاعر در حمص محافظت می‌کنند. در این اواخر، جمعیت البستان امکان نفوذ ریشه‌ای‌تری به ایران در استان درعا در جنوب سوریه داده است که تحت پوشش طرح‌های امدادی صورت می‌گیرد. رژیم ایران از طریق سپاه پاسداران با بهره‌برداری از مشکلات اقتصادی شدید درعا برای شهروندان محلی مشاغلی در بنیاد فراهم می‌کند. در حالی که برخی از سوری‌ها چاره دیگری جز تسلیم شدن به این شرایط ناگزیر ندارند و از هر موقعیت شغلی برای سیرکردن شکم فرزندان خود استقبال می‌کنند، برخی دیگر خاطرنشان می‌کنند که

کامیون جهاد البناء در حمص، سوریه؛ دفتر جهاد البناء، سیده زینب

آن را از طریق خاتم الانبياء خریداری و یا احداث کرده است تا بتواند هم گردشگری مذهبی در سوریه و هم کنترل ترافیک تجاری داخلی را بهتر مدیریت کند. علاوه بر ساخت و ساز، این شرکت در زمینه های کشاورزی، به ویژه در استان دیرالزور و در زمین های بزرگ زراعی برای پرورش غلات و همچنین زعفران، از گرانترین چاشنی ها در جهان، مشارکت دارد. دیرالزور به دلیل داشتن میادین نفتی که از آن می توان روزانه پنج هزار بشکه تولید کرد، در برنامه های اقتصادی ایران از اهمیت زیادی برخوردار است. گفته می شود که شرکت های ایرانی قراردادهایی را برای سرمایه گذاری در پنج هزار هکتار زمین کشاورزی در داخل سوریه با وزارت کشاورزی سوریه امضا کرده اند.^{۱۰۶}

شایان ذکر است که خرید و فروش و قاچاق مواد مخدر، با همکاری حزب الله لبنان، به تأمین مالی فعالیت های سپاه و وابستگان آن در سوریه کمک می کند. مناطقی در امتداد مرز سوریه و لبنان به کشت و تولید مواد مخدر معروف هستند و ایران حتی از اکتبر ۲۰۱۸ به این سو بخشی از بندر لاذقیه را برای اهداف تجاری و قاچاق اجاره کرده است.^{۱۰۷} در واقع، فعالان ضد رژیم سوریه می گویند که برخلاف تصور عمومی، همه شهرک نشینان شیعه و جنگجویان و طلاب آنان وارسته و تقوایی نیستند. در حقیقت، فاحشه خانه ها، مواد مخدر غیرقانونی و روانگردان ها به راحتی در مناطق محل تجمع این افراد قابل دسترسی است و محله سیده زینب در میان مردم سوری به عنوان

وفاداران رژیم اسد، از جمله جنگجویان خارجی شیعه و خانواده های آنان، به تدریج در حال اسکان و افزودن بر جمعیت در این محله هستند.

نهادهای دیگر در سوریه (بنگرید به فهرستی که در پی می آید) در حال انجام برنامه های مشابه تحت هدایت شرکت مهندسی غول آسای خاتم الانبیا هستند. خاتم الانبیا مستقیماً به وسیله سپاه که نهاد مادر آن است اداره می شود و در بسیاری از بخش ها از جمله انرژی (نفت و گاز)، حمل و نقل، بازسازی، ارتباطات، بانکداری و حتی گردشگری در سوریه پروژه هایی را انجام می دهد.^{۱۰۴} خاتم الانبیا در سال ۲۰۰۷ تحت تحریم وزارت خزانه داری ایالات متحده قرار گرفت اما، به رغم این تحریم، شبه نظامیان شیعه در سوریه را از زمان قیام ۲۰۱۱ تا کنون عمدتاً با درآمد حاصل از فروش نفت در بازار سیاه جهانی تأمین مالی کرده است. این شرکت برای جان به در بردن از تحریم های بین المللی به عملیات غیرقانونی و پولشویی متکی است. یکی از چشمگیرترین سرمایه گذاری های آن در سوریه، پروژه «حفظ نفت و انرژی» است که از عراق آغاز می شود و تا بندر لاذقیه در سواحل سوریه ادامه دارد. تسهیل این پروژه با احداث خط آهنی که ایران را از طریق عراق به سوریه وصل می کند انجام می شود. گزارش ها حاکی از آن است که ارزش قراردادهای رسمی پروژه بیش از ۱۰ میلیارد دلار است.^{۱۰۵} همچنین، سپاه پاسداران تعدادی هتل در دمشق و اطراف

جمعیة خیریه فی جبلة - قرية بستان الباشا تهتم بعیانة الرضی : فحص - دواء - اجراء عملیات بأسعار لاندک مساعدة طلاب الطب والهندسة والصيدلة من لهم اوضاع خاصة فی منازلهم سیارات اسعاف جاهزة دائمًا معونات ...
دمشق: هاتف: 011- 6630442
جبلة: هاتف: 041- 825805
نصمیم زین أبودرعہ

در اینجا بشار اسد به همراه راهی مخلوف، سرمایه دار بزرگ سوریه، تصویر شده است. متن عربی چنین ترجمه می شود: «ایک موسسه خیریه در جبلة، در دهکده بستان الباشا، درمان ارزان از جمله معاینه و دارو و عمل جراحی برای بیماران ارانه می دهد. به دانشجویان پزشکی، مهندسی و داروسازی با نیازهای ویژه در خانه هایشان کمک می کند. آمبولانس و کمک همیشه در دسترس است.»

در حمص، بنر بنیاد بشردوستانه
العربین به همراه تصاویر بشار اسد و
همسرش اسما

گروه مپنا •
تجمع انماء^{۱۰۸} •
شرکت کنندگان در نمایشگاه «بازسازی سوریه» نیز عبارتند از:

- الکترونیک افزار آزما
- شرکت صنعتی گام اراک
- گروه صنعتی گیتی پسند
- شرکت بازرگانی همراهان پیشرو تجارت
- هومن پلیمر
- صنایع الکترونیک ایران
- لوتوس پارس
- صنایع دریایی شهید جولایی
- شرکت کارخانجات تولیدی شهید فندی
- [شیرآلات] تپس (گلدیس-تپس)
- واگن پارس

- قطب این فعالیت‌های غیرقانونی معروف است.
- از دیگر موسسات خیریه و شرکتهای ایرانی در سوریه می‌توان به این نهادها اشاره کرد:
- خیریه الثقلین
 - آستان قدس رضوی
 - همراه اول
 - هیئت شباب علی اصغر- کربلای مقدسه
 - هیئت مختار تقفی
 - هیئت عیادت العمار الایرانیه
 - هیئت خدمات اهل البیت
 - هیئت خیام امام حسین
 - هیئت شباب اهل البیت
 - هیئت شباب جعفر طیار
 - سازمان نظام مهندسی ساختمان ایران
 - گروه استاندارد بین المللی صنعت حمل‌ونقل ریلی (IRIS)
 - جمعیت بیت النجمه المحمدیه
 - جمعیت کشفات امام المهدی
 - معهد الرازی

تغییر بافت جمعیتی سوریه

تغییر بافت اجتماعی و جمعیتی سوریه برای بقای رژیم اسد مهم است.^{۱۹} انجام این کار برای استراتژی طولانی مدت ایران در این کشور جنگ‌زده نیز مهم است چرا که به دنبال ایجاد مناطق نفوذ در آن برای صدور انقلاب اسلامی به کشورهای عربی است.

در دهه ۱۹۵۰، مسلمانان شیعه کمتر از ۰.۴ درصد از جمعیت سوریه را تشکیل می‌دادند. امروزه علویان، اسماعیلیان و شیعیان اثنی عشری حداقل ۱۳ درصد از جمعیت را تشکیل می‌دهند.^{۱۱۰} گرویدن به تشیع در سوریه تا حد زیادی به نقش حرم‌های شاخص (مثلا سیده زینب و سیده رقیه) و نیز سایر نهادهای دوستدار ایران نسبت داده می‌شود - که قبلاً در موردشان بحث شد- و روزانه هزاران زائر و طلبه را از کشورهای دور و نزدیک جذب می‌کنند.

محمد حبش، پژوهشگر علوم اسلامی و نماینده سابق پارلمان سوریه، در مصاحبه‌ای گفته است که در سال ۱۹۷۸ نزدیک به سی هزار زائر ایرانی به سوریه سفر کرده‌اند. به دنبال پیروزی انقلاب

اسلامی ایران، این عدد تقریباً ده برابر شد.^{۱۱۱} در نتیجه، آموزه‌های شیعی از طریق مراسم مذهبی و رویدادهای مختلف جمعی، که گروندگان محلی را به خود جلب می‌کند، نشر می‌یابند.

به‌علاوه، فضای سیاسی در روزهای آغازین حکومت حافظ اسد نقشی اساسی در تقویت گرایش به تغییر مذهب به شیعه اثنی عشری داشته است. حافظ اسد برای مقابله با انتقادات داخلی اهل سنت و تحکیم قدرت خود بر دمشق، خواهان تأیید مشروعیت سیاسی و مذهبی اش از سوی روحانیون شیعه ایران و لبنان بود. بعدها نفوذ ایران در سوریه در دوره پسرش بشار تقویت دنبال شد و او طلاب شیعه ایرانی و عراقی را ترغیب کرد در شهرهای مهم مستقر شوند و شهروندی سوریه را به دست آورند.

گرویدن علویان به تشیع اثنی عشری نیز در دوره ریاست جمهوری بشار اسد متداول شد؛ بخصوص طی جنگ ۲۰۰۶ لبنان که موجی از حمایت از حسن نصرالله، رهبر حزب الله، را در مقابل اسرائیل -از جمله در بین پناهندگان فلسطینی در سوریه- برانگیخت.

شیوخ و بزرگان مذهبی علوی که سالها صاحب اعتبار بودند، در نتیجه افزایش نفوذ ایران در امور داخلی سوریه به حاشیه رانده

از چپ به راست: نماینده الثقلین، یک خیره مستقر در ایران که در سوریه فعالیت می‌کند. کامیونی حامل اقلام اهدایی از خیریه تجمع انماء ایران که به ساکنان شیعه ادلب کمک می‌کند. غرفه شرکت ساختمانی خاتم الانبیا در نمایشگاه «بازسازی سوریه»

کمک‌های غذایی از مجمع جهانی اهل البیت ایران برای تحویل به سوری‌های نیازمند، دمشق

رامی مخلوف
تاجر و پسر دایی بشار اسد

سامر الفوز
تاجر و تسهیل کننده اقتصادی ایران
در سوریه

محمد حمشو
تاجر

محمد عبدالستار
وزیر امور دینی

نبیل الحلباوی
امام و عضو مجمع جهانی اهل البيت

ایمان زیتون
امام و رئیس مجمع الرسول الاعظم،
لاذقیه

احمد بدرالدین حسون
مفتی اعظم سوریه

عبدالله نظام
امام و رئیس الجامعه المحسنیه

محمود اکام
استاد دانشگاه، دانشگاه دمشق

هانی مرتضی
وزیر سابق آموزش عالی

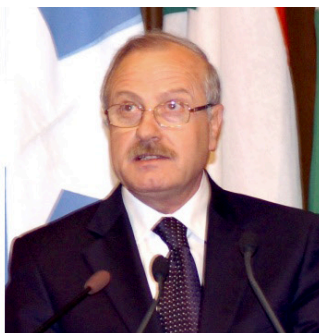
حسین الرجاء
امام و نویسنده پرنفوذ

عبدالرزاق شیخ عیسی
معاون پیشین وزیر آموزش عالی

عباس صُندوق
عضو پارلمان، استاد دانشگاه
البلادالشام

علی سعد
وزیر سابق آموزش و پرورش

صائب النحاس
تاجر و مالک هتل السفير در نزدیکی
حرم سیده زینب

شیخ احمد السیدی
رئیس اوقاف، درعا، جانشین
انورالنابلسی (سال ۲۰۱۵)

شدت گرفت. به دنبال درخواست بشار اسد از ایران برای کمک، فعالیت‌های تبلیغ دین و همچنین مشوق‌های مالی، بورس‌های دانشگاهی، خدمات بهداشتی و سایر فعالیت‌ها در همه استان‌های سوریه فزونی گرفت. به مردان جوان و بیکاری که تغییر مذهب می‌دهند، قول نکاح متعه (ازدواج موقت) داده می‌شود که در شیعه اثنی‌عشری مجاز است. در موارد دیگر، ایران تلاش کرده ترکیب جمعیتی در قلب پایتخت را به زور تغییر دهد. به عنوان مثال، محله الشاغور در جنوب شرقی دمشق، از سال ۲۰۱۱ شاهد تغییرات عمده‌ای بوده است. در آنجا، به کمیته‌های شیعه از طرف سپاه دستور داده شد که با ارباب ساکنان محلی سنی کنترل منطقه را در دست بگیرند و، در نتیجه، آنها را مجبور به فرار کنند.

چنین اقداماتی شامل آتش زدن محل کسب و کار افراد محلی در دمشق قدیم نیز بوده است. چنانکه در بازار العصورنیه روی داد، که بازاری تاریخی و جاذبه گردشگری در نزدیکی مسجد اموی است، تا تجار سوری را به اخذ وام از سرمایه‌گذاران ایرانی یا فروش مغازه‌هایشان به ایرانی‌ها وادار کند. به گفته کنشگران ضد رژیم رژیم اسد به محمد حمشو، تاجر ثروتمند سوری که از نزدیک با رامی مخلوف همکاری می‌کند، برای مشارکت مالی با ایران چراغ سبز داد. مداخلات ایران را وقتی بهتر می‌توان فهمید که بدانیم رژیم اسد برای پرداخت مطالبات ایران در سررسید آنها با کمبود منابع مالی روبروست. صاحبان کسب‌وکارهای محلی در نزدیکی حرم سیده رقیه نیز تحت فشار قرار گرفته‌اند تا املاک خود را به تجار ایرانی بفروشند.

یکی دیگر از استراتژی‌های حیاتی برای رژیم‌های ایران و سوریه آن است که شهرهای جنگ‌زده و خالی از سکنه و روستاهای رهاشده را با اسکان جنگجویان شیعه و خانواده‌های آنها احیا

شدند. گروه جدیدی از ژنرال‌های بازنشسته و نیروهای امنیتی که روابط نزدیک با رژیم ایران دارند، به تدریج جایگزین بزرگان علوی شدند و مناصب رهبری در این جماعت را به عهده گرفتند. رهبران جدید مردم را تشویق می‌کنند تا به شیعه اثنی‌عشری روی بیاورند و مشوق‌های اجتماعی و اقتصادی ایران نیز مردم محلی را می‌فریبند تا تسلیم شوند. مراکز استخدامی که رژیم ایران راه‌اندازی کرده نیز نقش عمده‌ای در جذب جوانان علوی، به ویژه افراد بیکار، به صفوف شبه‌نظامیان مورد حمایت ایران بازی کرده‌اند. به هر یک از نیروهای تازه‌استخدام شده، حقوق ماهانه مناسب (۱۰۰ تا ۳۰۰ دلار) پیشنهاد می‌شود که بسیار بیشتر از آن چیزی است که رژیم اسد می‌تواند به آنها پرداخت کند.

افراد جدیدالورود همچنین از طریق سفرهای فرهنگی و آموزشی سالانه به ایران با سبک زندگی ایرانی و آموزه‌های مذهب شیعه آشنا می‌شوند. بنابراین، تأثیر اجتماعی ایران در منطقه ساحلی گسترده شده است. در واقع، کنشگران محلی ضد رژیم می‌گویند که برخلاف ده سال پیش، امروزه اگر از حمل‌ونقل عمومی استفاده کنید غالباً آهنگهای شیعی را از رادیو می‌شنوید یا پوسترهای «امام خمینی» و سایر رهبران ایران را تقریباً در هر گوشه از مکان‌های عمومی می‌بینید. اکنون کلمات جدیدی از جمله آیت الله وارد دایره واژگان علویان محلی شده و مردانی با عبا و عمامه ایرانی در خیابان‌ها به‌وفور مشاهده می‌شوند.

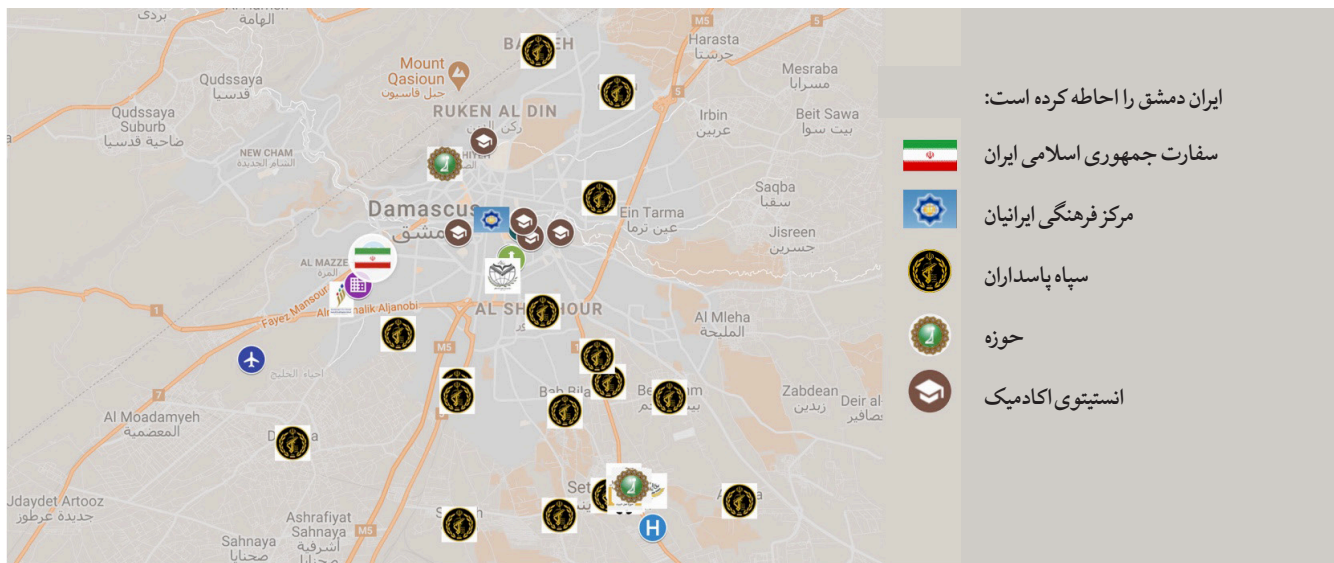
سفارت ایران و رایزن فرهنگی آن دهه‌ها قبل از ۲۰۱۱ فعالانه در حال گسترش ایدئولوژی انقلاب اسلامی ایران و مذهب شیعه در سراسر سوریه بودند. اما هنگامی که رژیم بشار اسد با اعتراضات مسالمت‌آمیز مورد تهدید قرار گرفت، کار سفارت ایران با هدف تغییر بافت جمعیتی و تکاپوی محلی به نفع رژیم بسیار

نقاشی‌های دیواری شیعیان ایرانی در ادلب. شامل عبارات: «لبيك يا علي» و «عشق علی آتش جهنم را سرد می‌کند.»

اجباری کماکان به صورت مشابهی رخ می‌دهد. بنابراین، به لطف بشار اسد، اماکن تاریخی شیعه در سوریه به پایگاه‌های نظامی تبدیل شده‌اند و مناطق پیرامونی آنها محل سکونت ده‌ها هزار جنگجوی خارجی و خانواده‌هایشان شده که دولت اسد به آنها وعده اعطای شهروندی داده است.

کنند. به این جنگجویان که از عراق، لبنان و جاهای دیگر می‌آیند، در ازای خدمت در خطوط مقدم نبرد، قول شهروندی سوریه داده می‌شود.^{۱۱۲} مقامات ایرانی، همچنین، با گروه‌های شورشی برای «مبادله ساکنان» در مناطق اطراف دمشق و حمص و در امتداد مرز لبنان مذاکره می‌کنند.^{۱۱۳} به عنوان مثال، هزاران نفر از ساکنان کُفُریا و الفوعه، دو روستا در شمال شهر ادلب که سابقاً دارای اکثریت شیعه بودند، طی یک مبادله در ۲۰۱۷ با حمایت ایران به مناطق سنی‌نشین در نزدیکی دمشق منتقل شدند.^{۱۱۴} تغییرات جمعیتی

فعالیت‌های اجتماعی-اقتصادی و مذهبی ایران در سوریه

به علاوه، تلاش برای مقابله با ایران در سوریه نباید به حوزه نظامی محدود شود. روابط اقتصادی و تجاری بین این دو رژیم به اوایل دهه ۱۹۸۰ برمی گردد، یعنی زمانی که توافق نامه های جامع و اهداف سیاسی مشترک علنی شد. اما حتی تحریم های شدید اقتصادی هم اگر با برنامه های جدی برای مهار دلسردی محلی و حمایت از اراده مردم در برکناری بشار اسد همراه نباشند، کافی نیستند. برای تغییر کفه ترازو به نفع سوری هایی که در سال ۲۰۱۱ به طور مسالمت آمیز اعتراض کردند و خواستار آزادی و دموکراسی هستند، ایالات متحده باید گام هایی برای شکل دادن به آینده سوریه هم از نظر اقتصادی و هم اجتماعی بردارد. خاتمه دادن به پروژه های اجتماعی-اقتصادی ایران در سوریه برای محدود کردن جریان درآمدش ضروری است.

امضای برنامه جامع اقدام مشترک (برجام) به افزایش قدرت اقتصادی ایران و تقویت اهرم هایش در سوریه کمک کرد، زیرا در هنگام اجرای توافق، سرمایه گذاری های کلان و پروژه های بزرگ زیربنایی (در سوریه) در دستور کار قرار گرفت. بنابراین، دولت بایدن باید به این موضوع خاص توجه کند و برنامه های خود را متناسب با آن تنظیم نماید.

بیشتر از یک دهه است که تهران برنامه خود را در سوریه بسیار فراتر از کار قاسم سلیمانی یا هر رهبر ایرانی دیگری نهادینه کرده است. ایران نه تنها حضور نظامی قدرتمند میدانی در سوریه دارد، بلکه برای تأثیرگذاری بر تکاپوی محلی و با داشتن برنامه هایی جهت پایدارسازی این کار در دهه های آینده، به طیف گسترده ای از روش ها (مثلا اجتماعی، فرهنگی، مذهبی، اقتصادی) متکی است. با اسد یا بدون اسد، تا زمانی که ایران کاملاً به چالش کشیده نشده و مهار و بازدارنده نشود، کماکان تهدیدی برای سوریه و منافع ایالات متحده در خاورمیانه باقی خواهد ماند.

رژیم ایران بر روایت رایج شیعه اثنی عشری در باره سیده زینب سرمایه گذاری کرده است. در این روایت، زینب شخصیتی مذهبی-سیاسی تصویر می شود که با سوگواری و گرامیداشت یاد امام حسین با ظلم و بی عدالتی امویان در دمشق مقابله کرده است. زینب اصرار داشت که داستان نبرد کربلا را پخش کند تا یاد و خاطره برادرش را برای قرن های آینده زنده نگه دارد. تداوم این روایت به این معناست که شیعه اثنی عشری باید با دفاع از تشیع در سوریه و متحد اصلی آن اسد، راه زینب را دنبال کند. از سال ۲۰۱۱ بدین سو، این روایت انگیزه جنگجویان خارجی شیعه در پیروی از دستورات سپاه پاسداران برای هجوم به سوریه، با هدف خاص اطمینان از بقای رژیم اسد بوده است.

این روایت، همچنین، بهانه ای برای دخالت سیاسی ایران و توسعه طلبی اقتصادی-اجتماعی آن در سوریه شده است و نتیجه آن برانداختن تدریجی هر نوع نفوذ غرب و برانگیختن حمایت بومی از حضور ایران است. از زمان انقلاب اسلامی در ۱۹۷۹، تهران در صدد ایجاد و تحکیم نفوذ طولانی مدت در خاورمیانه بوده است. این هدف تنها از طریق تلاش برای تأمین حضور ایران در سوریه قابل دستیابی است. حضور پنجاه ساله حافظ اسد و بشار اسد در رأس قدرت این تلاش ها را تسهیل کرده است. بنابراین، ایران سنگر خود را بسیار فراتر از خطوط نبرد در سوریه قرار داده است. تصویرکردن تشیع اثنی عشری به عنوان امری بنیادی در جامعه سوریه برای توجیه رفتار منطقه ای ایران و استفاده از اماکن مقدس شیعه در حمایت از شعارهای آن، نقش مهمی در استراتژی این کشور در سوریه داشته است. در واقع، در سال های اخیر، دیدن مردان شیعه که در سوگ امام حسین بر سینه های برهنه خود می کوبند، آن هم فقط در فاصله چندمتری مسجد اموی دمشق قدیم، کاملاً متداول شده است.^{۱۱۵}

از منظر دین و سیاست، تعهد ایران به رژیم اسد هرگز محکم تر از امروز نبوده است. با این حال، جامعه بین المللی به رهبری ایالات متحده، فرصتی برای کمک به سوریه و مردم آن دارد، مردمی مرعوب و خسته از جنگ که نمی توانند در برابر رژیم بیرحم سوریه و قدرت های پشتیبان آن به تنهایی مقاومت کنند. کار دشوار حذف ایران از سوریه بدون درک (۱) چگونگی تکامل روابط رژیم اسد و خمینی گرایان از دهه ۱۹۷۰ تا کنون و (۲) میزان حضور و دخالت امروزی ایران در سوریه محقق نمی شود. ایران گروه های بزرگ نظامی و چندین نسل از کودکان سوریه را آماده می کند تا خواسته هایش را در دهه های آینده دنبال کنند. بی اثر کردن روش های شستشوی مغزی و تلقین کار آسانی نیست، اما باید از هم اکنون این کار آغاز شود قبل از اینکه معکوس کردن این مسیر عملاً غیرممکن شده باشد.

۱. قانون اساسی سوریه، ۱۹۵۰، تاریخ مراجعه ۲۰ مارس ۲۰۱۹: https://constitutionnet.org/sites/default/files/syrian_constitution_1950-arabic.pdf؛ و ایوت طلحامی، «فتاواها و نصیری‌ها/علویان سوریه»، مطالعات خاورمیانه ۴۶، شماره ۲ (۲۰۱۰)، ص ۱۸۹.
۲. طلحامی، «فتاواها و نصیری‌ها/علویان»، ص ۱۸۸.
۳. همان، ص ۱۹۰.
۴. شیمون شاپیرا، «چه کسی موسی صدر را کشت؟»، آمریکن اینترست، ۲۶ سپتامبر: <https://www.the-american-interest.com/2019/09/26/who-killed-musa-sadr>.
۵. پاتریک سیل، اسد سوریه: نزاع بر سر خاورمیانه (لندن: آی.بی.تورس، ۱۹۸۸)، ص ۱۷۳. حسین ج. آقا و احمد س. خادی، سوریه و ایران: رقابت و همکاری (لندن، انتشارات پینتر، ۱۹۹۵). انوشیروان احتشامی و ریموند آ. هینبوش، سوریه و ایران: قدرت‌های میانی در یک نظام منطقه‌ای تحت نفوذ (لندن: راتلج، ۱۹۹۷). حسن احمدیان و پیام محسنی، «استراتژی ایران در سوریه: تکامل بازدارندگی»، اینترنشنال افروز ۹۵، شماره ۲ (مارس ۲۰۱۹). ژوبین گودرزی، سوریه و ایران: اتحاد دیپلماتیک و سیاست قدرت در خاورمیانه (لندن: آی.بی.تورس، ۲۰۰۷). رضا محمود اوغلی، محمودرضا رهبرقاضی و علی تاجمیر ریاحی، «تبیین روابط سیاسی-فرهنگی ایران و سوریه پیرامون گردشگری مذهبی»، پرسش ۲۰۱۲. و دنیل ل. بایمن، «سوریه و ایران: پشت صحنه اتحاد درازمدت چیست؟»، موسسه بروکینگز، ۱۹ جولای ۲۰۰۶: <https://www.brookings.edu/opinions/syria-and-iran-whats-behind-the-enduring-alliance>.
۶. وبسایت اهل‌البیت، تاریخ مراجعه ۱۰ فوریه ۲۰۱۹: www.ahl-ul-bayt.org.
۷. همان.
۸. «دفتر شریعت اسلامی اهل‌البیت در سوریه»، فیس بوک، تاریخ مراجعه ۱۰ آوریل ۲۰۱۹: <https://www.facebook.com/ahlulbaiyt>.
۹. وبسایت اهل‌البیت، تاریخ مراجعه ۱۰ فوریه ۲۰۱۹: www.ahl-ul-bayt.org.
۱۰. همان.
۱۱. تقریب، «المعاونیه الدولیه»، ۲۱ اکتبر ۲۰۱۴: <http://bit.ly/3acM69a>.
۱۲. همان.
۱۳. «دفتر شریعت اسلامی اهل‌البیت در سوریه»، فیس بوک، تاریخ مراجعه ۱۰ آوریل ۲۰۱۹: <https://www.facebook.com/ahlulbaiyt>.
۱۴. وبسایت اهل‌البیت، تاریخ مراجعه ۱۰ فوریه ۲۰۱۹: www.ahl-ul-bayt.org.
۱۵. «چگونه بانو زینب (سلام‌الله علیها) به شهادت برادرش واکنش نشان داد؟»، وبسایت خامنه‌ای دات آی.آر، ۱۲ سپتامبر ۲۰۱۹: <https://english.khamenei.ir/news/7034/How-did-Lady-Zeinab-a-s-react-to-the-martyrdom-of-her-brother>.
۱۶. سیده‌عایشه سومین همسر پیامبر اسلام بود. وی نزد مسلمانان اهل سنت از احترام بالایی برخوردار است. در متون اسلامی سنی، نام وی با لقب «ام‌المؤمنین» همراه می‌آید.
۱۷. مارتین چولوف، «ایران سوریه را با مسلمانان شیعه پرمی کند تا به استحکام کنترل رژیم کمک کند»، گاردین (نسخه آمریکا)، ۱۳ ژانویه ۲۰۱۷: <https://www.theguardian.com/world/2017/jan/13/irans-syria-project-pushing-population-shifts-to-increase-influence>.

۱۸. شمس‌الدین العجلانی، «قصر الخضراء فی دمشق»، الوطن، ۱۴ نوامبر ۲۰۱۶: <https://alwatan.sy/ar-chives/78211>.
۱۹. یاسر طبا، «تقدس‌های ساختگی: بازکشف و بازسازی حرم سیده رقیه در دمشق، ۲۰۰۶-۱۹۷۵»، آرتیبوس آسیایی ۶۷، شماره ۱ (۲۰۰۷)، صص ۹۵-۱۱۲.
۲۰. دیوید پینا، شیعیان: تقدس آیینی و مردم‌پسند در جوامع اسلامی (نیویورک: انتشارات سن مارتین پرس، ۱۹۹۲).
۲۱. «مقبره باب‌الصغیر فی دمشق»، سایت عربیک رادیو دات نت، ۳۰ دسامبر ۲۰۱۹: <http://arabicradio.net/news/46830>؛ و «المقامات الشیعیة استثمار ایرانی للتوسع بسوریا»، یوتیوب (کانال الجزیره)، ۲۹ ژوئن ۲۰۱۶: <https://www.youtube.com/watch?v=0TDQaAUTzZM>.
۲۲. ابن عساکر، تاریخ مدینه دمشق، دارالفکر، ۲۰۴، تاریخ مراجعه ۲۹ آوریل ۲۰۲۰: <https://waqfeya.net/book.php?-bid=881>.
۲۳. «ما حقیقه مقام سکنه فی داریا... و بماذا توعدت ایران؟»، اورینت نیوز، تاریخ مراجعه ۳۰ دسامبر ۲۰۲۰: <http://bit.ly/2LQzuem>.
۲۴. نادیا فون مالتسن، محور سوریه-ایران: دیپلماسی فرهنگی و روابط بین‌المللی در خاورمیانه (نیویورک: بلومزبری آکادمیک، ۲۰۱۳).
۲۵. «مقام الصحابی عمار بن یاسر فی الرقه: فی سیره الطوائف والطائفیه، و بسایت القدس دات یو.کی، تاریخ مراجعه ۲۰ ژوئن ۲۰۲۰: <http://bit.ly/3bnyqrp>.
۲۶. فؤاد عزام، «ملف عن التشیع فی دمشق... هكذا تتبلع ایران عاصمة الأمویین»، اورینت نیوز، ۲۶ می ۲۰۱۶: <http://bit.ly/3pgLfZm>.
۲۷. «بین الدولة الحمدانیة و دولة الأسد... هل تشیع حلب؟» عنب بلدی، ۲۰ آگوست ۲۰۱۷: <https://www.enabbaladi.net/archives/168880>؛ و هنر زیتلیان وانپا، تصویر یک شهر عثمانی: معماری امپراتوری و تجربه شهری در حلب در قرون ۱۶ و ۱۷ (لیدن: بریل، ۲۰۰۴).
۲۸. وانپا، تصویر یک شهر عثمانی، ۱۲۸.
۲۹. عمر حاج حسین، «حولته إلى «مشهد الحسين».. الميلیشیات الإيرانية تلطم فی «النقطة» بحلب»، و بسایت بلادی نیوز، ۲۸ آوریل ۲۰۱۷: <http://bit.ly/3s19JY>؛ «مشهد الإمام الحسين (ع) فی حلب یفتح أبوابه مجدداً لاستقبال الزائرین»، تسنیم نیوز، ۲۸ آوریل ۲۰۱۷: <http://bit.ly/3qwrAfd>؛ «لطمیات شیعیة فی حی المشهد بحلب»، اورینت نیوز، ۹ سپتامبر ۲۰۱۹: <http://bit.ly/3rPDScW>؛ وکالت یو نیوز للاخبار، «إحیاء ذکری العاشر من محرم فی مشهد النقطة «مسجد الإمام الحسين (ع)» بمدينة حلب»، یوتیوب، ۲۰ سپتامبر ۲۰۱۸: <https://www.youtube.com/watch?v=WBTEUcx-e78I>؛ و «مجمع مشهد الإمام الحسين فی حلب»، فیس‌بوک، تاریخ مراجعه ۱۵ دسامبر ۲۰۲۰: <https://www.facebook.com/mjmaAlEmamAlhussen/>.
۳۰. «فصیل عمار بن یاسر» فیس‌بوک، تاریخ مراجعه ۱۰ جولای ۲۰۲۰: <http://bit.ly/2OGV3ze>.
۳۱. «فصیل عمار بن یاسر» فیس‌بوک، تاریخ مراجعه ۱۰ جولای ۲۰۲۰: <http://bit.ly/2OGV3ze>.

- «لواء الجبل، السويدا»، فیس‌بوک، تاریخ مراجعه ۲۰ جولای ۲۰۲۰:
<https://www.facebook.com/watch/?v=2147445378908569>
 و الجزیره، «حزب النجباء.. حزب الله فی نسخته العراقیه»، ۱۳ سپتامبر ۲۰۱۸:
<http://bit.ly/2NuVHz2>.
۳۲. «مقام الصحابی عمار بن یاسر فی الرقة: فی صراع الطوائف والطائفیه»، وبسایت القدس، تاریخ مراجعه ۲۰ ژوئن ۲۰۲۰:
<http://bit.ly/3bnyqrp>.
۳۳. «تنظیم داعش الاجرامی تفجر ضریح الصحابی عمار بن یاسر بالرقة»، ابنا، ۲۹ مارس ۲۰۱۴:
<http://bit.ly/3u13t4F>;
- و «حزب الله دان جرائم التنظيمات الإرهابیه بحق المقامات والمقدسات فی سوریا»، المنار، ۲۶ مارس ۲۰۱۴:
<http://archive.almanar.com.lb/article.php?id=793230>.
۳۴. ولید ابوالخیر، «المؤسسات التابعة للحرس الثوری الإيراني تسعى لتعزیز نفوذها فی سوریا»، دیارنا، ۱۶ آگوست ۲۰۱۸:
<http://bit.ly/3dmdwvn>.
۳۵. «عین علی فی دیر الزور... ایران طردت داعش وحولتها إلى مزار»، وبسایت الشرق الاوسط، ۱۴ جولای ۲۰۱۹:
<http://bit.ly/3qsDZuM>.
۳۶. صدا الشرقیه، فیس‌بوک، ۱۸ دسامبر ۲۰۱۹:
<http://bit.ly/3tVkwER>
- و علا الرفاعی، «ایران در دیرالزور چه می‌کند؟»، دیدبان سیاست‌گذاری ۳۱۹۸، انستیتو واشنگتن برای سیاست خاور نزدیک، ۱۰ اکتبر ۲۰۱۹:
<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/what-iran-deir-al-zour>.
۳۷. مهناد محمد، «جبل زین العابدین (قرن حما)...قاعده عسکریه حصینه و مصدر للموت بایدی طائفیه»، ۲۳ جولای ۲۰۱۹:
<https://bit.ly/3cewd1P>.
۳۸. «عدرا البلد الرسمية»، فیس‌بوک، ۱۴ جولای ۲۰۱۸:
<http://bit.ly/2O9egK7>.
۳۹. «نبش قبر حجر بن عدی فی عدرا و حزب الله: إنها جريمة إرهابیه، وبسایت النهار، ۲ می ۲۰۱۳:
<http://bit.ly/3qoC3DA>.
۴۰. وبسایت العالم تی.وی، ویدیو یکشف تفاصيل جدیده حول نبش قبر الصحابی حجر بن عدی»، ۱۴ آوریل ۲۰۱۵:
<http://bit.ly/3qAR0T>.
۴۱. «شام حمص القصف المباشر علی مسجد ابوذر الغفاری»، یوتیوب، ۲۵ جولای ۲۰۱۲:
<https://www.youtube.com/watch?v=lwabAbNj4zA>.
۴۲. زهیر حمدانی، «بین الجنوب والقصیر.. هل تضررت شعبية حزب الله ونفوذها؟» الجزیره، ۲۳ می ۲۰۱۸:
<http://bit.ly/2ZmyotS>.
۴۳. «حُصص، «پایتخت» سقوط کرده انقلاب سوریه» بی.بی.سی، ۹ دسامبر ۲۰۱۵:
<https://www.bbc.com/news/world-mid-dle-east-15625642>.
۴۴. حسام السعد و طلال مصطفی، «مؤسسات النفوذ الإيراني فی سوریه والأسالیب المتبعة فی التشیع»، مرکز حرمون برای مطالعات معاصر، ۱ می ۲۰۱۸:
<http://bit.ly/3jPUEG2>.
۴۵. مروان شلالا، «مرسوم بتضمین المذهب الشیعی فی المناهج المدرسیة، بشار الأسد یشیع سوریا»، ایلاف، ۱۴ اکتبر ۲۰۱۴:
<https://elaph.com/Web/News/2014/10/949230.html>.
۴۶. «مدارس و لغة فارسیة وحسینیات... حرب ناعمة تشنها ایران فی سوریا»، الحره، ۱۸ فوریه ۲۰۲۰:
<http://arbne.ws/2ZgzHL8>.

۴۷. خالد سنداوی، «نوبت شیعیان در سوریه»، انستیتو هادسون، ۲۳ ژوئن ۲۰۰۹:
<https://www.hudson.org/re-search/9894-the-shiite-turn-in-syria->
۴۸. مروان شلالا، «بشارالاسد یثیع سوریه»، ایلاف، ۱۴ اکتبر ۲۰۱۴:
<https://elaph.com/Web/News/2014/10/949230.html>
۴۹. «طهران تبني المدارس في سوريا.. وإيرانيون: «ماذا عن مدارسنا؟»»، المُدن، ۲۴ ژانویه ۲۰۲۰:
<http://bit.ly/3jZMaMP>
۵۰. «اللغة الفارسية تغزو الجامعات السورية»، المُدن، ۱۲ نوامبر ۲۰۱۸:
<http://bit.ly/3rV9Nsz>
۵۱. «پیشنهاد ایران برای بازسازی مدارس در سوریه با انتقاد شدید مواجه شد»، رادیو فردا (انگلیسی)، ۲۳ ژانویه ۲۰۲۰:
<http://bit.ly/2Oy7Qnq>
۵۲. نبیل تملو، «منذ عام ۱۹۰۲... المحسنة مؤسسة قامت بدورها التربوي عبر التاريخ الطويل»، الوطن، ۹ جولای ۲۰۱۹:
<http://alwatan.sy/archives/204369>
۵۳. «مجمع السیده رقیه علیها السلام»، فیس بوک، تاریخ مراجعه ۱۰ فوریه ۲۰۲۰:
<https://www.facebook.com/roqayya.un>
۵۴. جامعه بلاد الشام، تاریخ مراجعه ۲ ژوئن ۲۰۲۰:
<http://shamkuftaro.org>
۵۵. آرون ی. زلین و عُلا الرفاعی، «اسد دوباره آمریکا را بازی می دهد»، نشنال اینترست، ۲۱ مارس ۲۰۱۵، قابل دسترس در:
<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/assad-plays-america-the-fool...again>
۵۶. در تابستان ۲۰۲۰ اسما اسد در تلاش برای محدود کردن رامی مخلوف به دلیل دعوی خانوادگی مدیریت این خیریه را به دست گرفت.
۵۷. محمد ادلی، «النظام يفتتح مدرسة «شيعية» بالساحل.. وعلويون يعترضون «لسنا كفاراً!»»، اورينت نيوز، ۲۶ سپتامبر ۲۰۱۶:
<http://bit.ly/37kxOBA>
۵۸. «اللغة الفارسية تغزو الجامعات السورية» المُدن، ۱۲ نوامبر ۲۰۱۸:
<https://bit.ly/3rV9Nsz>
۵۹. «دمشق ترحب بإنشاء فرع لجامعة «آزاد» الإسلامية في سوريا»، مهر نيوز، ۱۱ آوریل ۲۰۱۸:
<http://bit.ly/2ZgHc4K>
۶۰. همان.
۶۱. «افتتاح ثاني جامعة إيرانية في سورية.. هل تسيطر إيران على التعليم أيضاً؟» جبر پرس، ۱۶ نوامبر ۲۰۱۸:
<http://bit.ly/37kxOBA>
۶۲. حسام السعد و طلال مصطفى، «مؤسسات النفوذ الإيراني في سورية والأساليب المتبعة في التشيع»، مركز حرمون برای مطالعات معاصر، ۱ می ۲۰۱۸:
<http://bit.ly/3jPUEG2>
۶۳. احد فاضل، «حقیقة إقفال مدارس تابعة لإيران في الساحل السوري»، العربيه، ۱۱ می ۲۰۱۷:
<http://bit.ly/3ddDllo>
۶۴. سارا الحاج، «الرسول الأعظم... مدرسة شيعية في قلب الساحل السوري»، ۲ اکتبر ۲۰۱۴:
<http://bit.ly/37fjpXm>
- طارق امین «تغییر دیمغرافی من دمشق إلى الساحل.. هكذا يتم تشييع سوريا»، اورينت نيوز، ۲ ژانویه ۲۰۱۷:
<http://bit.ly/2ZgJWyy>
- و «مجمع الرسول الأعظم، لاذقيه»، فیس بوک، تاریخ مراجعه ۱۰ فوریه ۲۰۲۰:
<https://bit.ly/3c4Rsm>

۶۵. «مواقع إيرانية: الأسد يدعم نشر التشيع في سوريا»، عربي ۲۱، ۲ اکتبر ۲۰۱۴:
<http://bit.ly/3diarMG>.
۶۶. «بزرگراه زمینی ایران-سوریه احداث می شود»، دنیای اقتصاد، ۷ آوریل ۲۰۱۹:
<http://bit.ly/3piPjHS>.
۶۷. «مذکره تفاهم بین سوریه و ایران لتبادل الخبرات في تطوير العملية التعليمية وترميم المدارس»، سانا، ۲۳ ژانویه ۲۰۲۰:
<http://www.sana.sy/?p=1093350>.
۶۸. احد فاضل، «حتى الآن... الفارسية تكسب في سوريا على حساب الروسية»، العربي، ۲۸ آوریل ۲۰۱۹:
<http://bit.ly/3rRizrm>.
۶۹. «ایران به دنبال ساخت مدرسه در سوریه است؟» مشرق نیوز، ۲۵ ژانویه ۲۰۲۰:
<http://bit.ly/3jOgidW>.
۷۰. صفحه فیس بوک کشف الولاية، تاریخ مراجعه ۹ دسامبر ۲۰۲۰:
https://www.facebook.com/kashafalwilaya/photos/?ref=page_internal.
۷۱. احمد ذکریا «کشف المهدی و مجمع الصراط... مراكز إيرانية لغسل عقول الأطفال في سوريا»، سوریه ۲۴، ۲۳ فوریه ۲۰۲۰:
<http://bit.ly/3ppDxfk>.
۷۲. ولید أبوالخیر، «ایران تستخدم المدارس لتعزیز نفوذها في دير الزور»، دیارنا، ۲۴ سپتامبر ۲۰۲۰:
https://diyaruna.com/ar/articles/cnmi_di/features/2020/09/24/feature-02.
۷۳. حسین شبکشی، «مقامات «حزب الله» في سوريا»، الشرق الأوسط، ۲۰ ژوئن ۲۰۱۹:
<http://bit.ly/3s8HZkt>.
۷۴. ««عين علي» في دير الزور... إيران طردت «داعش» وحولتها إلى مزار»، الشرق الأوسط، ۱۴ جولای ۲۰۱۹:
<https://bit.ly/3qsDZuM>.
۷۵. «وزیر سوری: با اپراتورهای تلفن همراه در ایران مذاکره داریم»، ایرنا، خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۹ فوریه ۲۰۱۹:
<http://bit.ly/3anJTm;>
- و «ایران برای برق سوریه چه می کند؟»، خبرگزاری دانشجویان ایران، ۱۸ ژانویه ۲۰۲۰:
<http://bit.ly/3u3sYIW>.
۷۶. «توافق برای صادرات برق ایران به سوریه از خاک عراق»، عیار آنلاین، ۱۷ ژوئن ۲۰۱۵:
<http://bit.ly/3u3sYIW>.
۷۷. «ساخت ۲۰۰ هزار واحد مسکونی در سوریه»، خبرگزاری صداوسیما، ۲۴ فوریه ۲۰۱۹:
<http://bit.ly/3qo9ZjJ>.
۷۸. «نظام الأسد يعطي الشركات الإيرانية الأولوية في إعمار سوريا»، عربي ۲۱، ۳۰ دسامبر ۲۰۱۸:
<http://bit.ly/37hX8YZ>.
۷۹. «امضای توافق نامه میان ایران و سوریه در توسعه روابط اقتصادی- ایران و سوریه بانک مشترک تاسیس می کنند»، اقتصاد آنلاین، ۲۹ ژانویه ۲۰۱۹:
<http://bit.ly/3podkhh>.
۸۰. الرفاعي، «ایران در دیرالزور چه می کند؟»:
<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/what-iran-deir-al-zour>.
۸۱. علا الرفاعي و علی علیلی، «تنش های ایران و روسیه در دیرالزور»، دیدبان سیاست گذاری ۳۳۷۴، انستیتو واشنگتن برای سیاست خاور نزدیک، ۴ سپتامبر ۲۰۲۰:
<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/russian-iranian-tensions-deir-al-zour>.
۸۲. «سپاه پاسداران انقلاب اسلامی به مردم البوکمال سوخت مجانی می دهد»، دیرالزور ۲۴، دسامبر ۲۰۲۰:
<https://deirezzor24.net/en/irgc-distributes-diesel-for-free-to-people-in-al-bukamal/>

۸۳. عُلا الرفاعى «نمایشگاه بازسازی سوریه: نفوذ ایران و تحریم‌های ایالات متحده»، دیدبان سیاست‌گذاری ۳۱۸۱، انستیتو واشنگتن برای سیاست خاور نزدیک، ۱۷ سپتامبر ۲۰۱۹:
<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/rebuild-syria-exhibition-iranian-influence-and-us-sanctions>.
۸۴. سلیمان الخالدی، «بحران سوخت سوریه در پی تحویل محموله‌های تازه سوخت از ایران بهبود یافته است»، رویترز، ۲۳ اکتبر ۲۰۲۰:
<http://reut.rs/37gJYeL>.
۸۵. «حجم تجارت ایران و سوریه افزایش یافت»، اقتصادنگار، ۲۴ سپتامبر ۲۰۱۹:
<http://bit.ly/2LTRTal>.
۸۶. «ایران در اقتصاد سوریه»، تاجران، ۱۰ جولای ۲۰۱۵:
<http://bit.ly/3al6cOA>.
۸۷. وبسایت شرکت دمشق الشام القابضه، تاریخ مراجعه ۱۹ دسامبر ۲۰۲۰ (از مارس ۲۰۲۱ غیرفعال شده است).
<http://damacham.sy>.
۸۸. «الرئيس الأسد يُصدر قانونا بتعديل بعض مواد القانون رقم ۱۰ لعام ۲۰۱۸»، سانا، ۱۱ نوامبر ۲۰۱۸:
<https://www.sana.sy/?p=842393>.
۸۹. «رژیم سوریه زمین‌های بی‌جاشدگان را حراج می‌کند»، عرب نیوز، ۳۱ دسامبر ۲۰۲۰:
<https://www.arabnews.com/node/1785176/middle-east>.
۹۰. برای اطلاع بیشتر در باره پروژه ماروتاسیتی، بنگرید به: دمشام، «شهر ماروتا - پیشرفت»، یوتیوب، ۴ سپتامبر ۲۰۱۸:
<https://www.youtube.com/watch?v=dKxF9xHpzjg>
 و «مشروع ماروتاسیتی ينهض فوق الأرض»، سانا، ۲۵ فوریه ۲۰۲۱
https://www.sana.sy/?p=1324477&fbclid=IwAR1F1wRFIJSsi81MgCVCucjGisw_utT9KLDG-TabpSvn-muIVROgm9HgdF0S4,
- «ماروتاسیتی»، فیس‌بوک، تاریخ مراجعه ۲۰ جولای ۲۰۱۹:
<https://www.facebook.com/Marota.city>.
۹۱. بنگرید: تلویزیون سوریه، «بذمة القانون ۱۰.. النظام لإعادة تنظيم أحياء في دمشق.. اليكم أبرزها»، یوتیوب، ۳ جولای ۲۰۱۸:
<https://www.youtube.com/watch?v=BFEE206DIso>.
۹۲. مراد عبدالجلیل، «دمشق الشام القابضة.. غطاء قانوني لاستثمارات رجال الأعمال» عنب بلدی، ۲۳ دسامبر ۲۰۱۸:
<https://www.enabbaladi.net/archives/271787>.
۹۳. مجید رفیع‌زاده، «روابط اقتصادی ایران با سوریه»، رادیو فردا، ۱۹ اکتبر ۲۰۱۶:
<https://www.radiofarda.com/a/f8-iran-syria-economic-ties/28062786.html>.
۹۴. مصطفی محمد، «ایران تزیید حضورها في انتخابات «مجلس شعب» الأسد.. إلى ماذا تهدف؟» اقتصاد نت، ۱۴ جولای ۲۰۲۰:
<https://www.eqtsad.net/news/article/30477>.
۹۵. «صفحة رسمی موسسه جهاد البناء، دفتر رسانه، دمشق، سوریه»، فیس‌بوک، تاریخ مراجعه ۴ دسامبر ۲۰۲۰:
https://www.facebook.com/jehadalbenaSY/?ref=page_internal.
۹۶. «مشارکت ۸ میلیارد دلاری ایران در بازسازی سوریه»، فرارو، ۲۶ دسامبر ۲۰۱۸:
<http://bit.ly/3u4CNQi>.
۹۷. «مشارکت شرکت‌های ایرانی در صنعت نفت سوریه»، مسیر اقتصاد، ۹ می ۲۰۲۰:
<http://bit.ly/37iQ2Dh>.
۹۸. عدنان احمد، «جهاد البناء... ذراع إيران الاقتصادية والخيرية للقبض على سورية»، العربی الجدید، ۱۲ جولای ۲۰۱۹:
<http://bit.ly/3pn6Nnb>.
۹۹. «بستان الباشا»، فیس‌بوک، تاریخ مراجعه ۱ نوامبر ۲۰۲۰:

<https://www.facebook.com/bostan.albasha>.

۱۰۰. علا الرفاعی، «نزع اسد-مخلوف را دست کم نگیرید»، دیدبان سیاست‌گذاری ۳۳۱۹، انستیتو واشنگتن برای سیاست خاور نزدیک، ۲۲ می ۲۰۲۰:

<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/dont-overthink-assad-makhlouf-feud>.

۱۰۱. «بنیاد بشردوستانه العرین»، فیس‌بوک، تاریخ مراجعه ۱۰ ژانویه ۲۰۲۱:

<https://www.facebook.com/AIA-reen.Humanitarian.Foundation/photos..>

۱۰۲. محمد الحورانی، «کیف تزرع الميليشيات الإيرانية خلايا سرية في قرى و بلدات درعا؟»، اورینت نیوز، ۱۴ آوریل ۲۰۱۹:

<http://bit.ly/3rTbqHh>.

۱۰۳. «مؤسسة العرین تعفي مدير فرعها في حمص وسط غضب شعبي»، عنب بلادی، ۲۶ اکتبر ۲۰۲۰:

<https://enabbaladi.net/archives/426388>.

۱۰۴. «انعقاد بزرگترین قرارداد تامین تجهیزات و خدمات انرژی مخابراتی سوریه با ایران»، ایسنا، خبرگزاری دانشجویان ایران، ۶ فوریه ۲۰۲۰:

<http://bit.ly/3jQedxY>.

۱۰۵. مصطفی محمد، «عربي ۲۱ تستعرض أهم استثمارات الثوري الإيراني بسوريا»، عربی ۲۱، ۲۵ آوریل ۲۰۱۹:

<http://bit.ly/3tW72cp>.

۱۰۶. «امضای پنج سند همکاری بین ایران و سوریه»، دنیای اقتصاد، ۱۷ ژانویه ۲۰۱۷:

<https://bit.ly/2N2Qw9Y>.

۱۰۷. «تهران قرارداد اجاره بندر لاذقیه سوریه را به دست آورده است»، مدار شرقی، ۱۱ آوریل ۲۰۱۹:

<https://bit.ly/3pnRpwq>.

۱۰۸. «تجمع إنماء»، فیس‌بوک، تاریخ مراجعه ۱ نوامبر ۲۰۲۰:

<http://bit.ly/3pssDW9>

۱۰۹. لینا سنجاب، «ایران دارد یک منبع جدید نفوذ شیعی در داخل سوریه می‌سازد»، چتم هاوس، نوامبر ۲۰۱۷:

<https://syria.chathamhouse.org/research/iran-is-building-a-new-source-of-shia-influence-inside-syria>.

۱۱۰. فکت‌بوک جهانی، «سوریه: مردم و جامعه»، سازمان اطلاعات مرکزی (سیا)، تاریخ مراجعه ۲۵ دسامبر ۲۰۲۰:

<https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/syria/#people-and-society>.

۱۱۱. سعد و مصطفی، «مؤسسات النفوذ»:

<http://bit.ly/3jPUEG2>.

۱۱۲. سث جی. فرانزمن و جولیان هلمولد، «گزارش: رژیم سوریه به ایرانی‌ها و جنگجویان حزب‌الله شهروندی می‌دهد»، جروزالم پست، ۲۵

نوامبر ۲۰۱۸:

<https://www.jpost.com/Middle-East/Report-Syrian-re-gime-grants-citizenship-to-Iranians-Hezbollah-fighters-572781>.

۱۱۳. «تجدّر ایران في سوريا يصطدم بمصالح إسرائيل .. فهل تكون حرباً؟»، دویچه وله، ۳۰ آوریل ۲۰۱۸:

<http://bit.ly/3rY17li>.

۱۱۴. لیلیا بسام و جان دیویسون «شورشیان سوریه»، روستانشینان شیعه به موجب توافق تبادل ساکنان از شهرها تخلیه شدند»، روتترز، ۱۴ آوریل

۲۰۱۷:

<http://reut.rs/3qqwx3c>.

۱۱۵. «احتفالات عاشوراء بسوق الحميدية بدمشق»، یوتیوب، ۳۱ آگوست ۲۰۲۰:

<https://www.youtube.com/watch?v=Zaf-cX2TnezY>.

عُلا الرفاعی هموند برنامه گدولد در زمینه سیاست جهان عرب در انستیتو واشنگتن و پناهنده سیاسی سابق از سوریه است. وی دارای مدرک کارشناسی ارشد از هاروارد است و پایان نامه اش بر توسعه روابط ایران و سوریه در دهه های ۷۰ و ۸۰ میلادی از منظر تکاپوی سیاسی-مذهبی متمرکز بوده است. تحلیل های الرفاعی در فارین افرز، واشنگتن پست، نشنال اینترست، سی.تی.سی سنتینل و همچنین سی.ان.ان و سایر رسانه ها منتشر شده است. زبان مادری وی عربی است و فارسی را هم در سطح پیشرفته صحبت می کند. الرفاعی تهیه کننده اجرایی فیلم مستند «بچه های فردا» است که برنده جایزه شده است. در این مستند وی به بررسی اوضاع پناهندگان سوری پرداخته که در ترکیه تبدیل به کودکان کار می شوند. پیش از این، وی در طرح خاورمیانه در مدرسه کندی هاروارد کار کرده است.

